

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
28/2013
20. júl 2013

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

VLÁDY BY MALI STÁŤ
NA STRANE VÄČŠINY
Strana 4.

AGROREZORT SLABNE
A BOJUJE O ŽIVOT
Strana 5.

JOZEF GOLONKA: KRIČAŤ
SLOVENSKOÍ NESTAČÍ
Strana 6.

TERCHOVSKÝ KOSTOL
ZASVÄTILI VIEROZVESTCOM
Strana 7.

ZÚČASTNIL SA PRÍPRAVY
CLEVENLANDSKEJ DOHODY
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

V uplynulých dňoch sme – ak sme chceli – zaznamenali niekoľko zverejnených štatistík najrôznejšieho pôvodu, ktoré môžu veľa napovedať o tom, čo všetko musia Slováci „prehltnúť“, aby predsa len svoje Slovensko milovali. Ak z desiatich Slovákov uvažuje až šesť o tom, že život niekde inde ako doma na Slovensku by bol prijateľnejší, mali by sme sa, pardon, mal by sa ktosi vplyvnejší na tým zamyslieť. Napríklad z desiatich Čechov sa túžia odsťahovať navždy z krajiny lúk a hájov iba dvaja. Veľmi ťažko sa vlastenectvo propaguje a šíri tam, kde na čele rebríčka ideálov – tiež štatistických – panuje moc, sláva, peniaze, všetko za akúkoľvek cenu, ale hneď. Naše Slovensko si proti tomu už ani nechceme brániť. Už sa ani len nepozastavujeme nad tým, že tí, ktorí najviac kričia, ako milujú Slovensko, milujú iba jeho peniaze. Milujú osobný profit, ktorý sa tu „vďaka“ neohrozeným, nenarušiteľným a neovplyvniteľným rodinným vzťahom v politike, v „kultúre“, v médiách, vlastne v čomkoľvek, prenáša z jednej politickej garnitúry na druhú ako zástava pluku v tvrdom boji s nepriateľom – bežnými občanmi Slovenska. Láska k vlasti sa u nás stala kšeftom. Výnosným, bezohľadným, áno, aj bezcharakterným kšeftom, čím si, čo svorne kritizujeme, ak sa hovorí o „podnikateľoch“, ktorí okrádajú na prezentačných akciách našich dôchodcov. Ale veď my všetci žijeme na jednej takejto prezentačnej akcii, na ktorej nám jej organizátori – najnovšie nazvaní „šmejdi“ – ponúkajú brak v podobe morálnych a etických hodnôt, brak v podobe politických ambícií či brak v podobe ekonomických istôt. A my platíme, ešte nás aj k tomu bankomatu zavezú, aby sme len zo seba vydávali ďalšie a ďalšie peniaze na tých, ktorí „milujú Slovensko“. To sa naozaj máme všetci „ostatní“ vystahovať?

Ivan BROŽÍK

R - 2013033

Nitra sa stala miestom vyslania jubilejnej dvojeurovky do obehu Únie Triumf slovenského duchovného dedičstva

Eva ZELENAYOVÁ – Foto-zdroj: www.amen.gr

Oslavy tohtoročného cyrilo-metodského jubilea vyvrcholili slávnostnou svätou omšou v Nitre 5. júla tohto roku. Slovenské národné noviny o tejto udalosti informovali v minulom vydaní. Zúčastnili sa na nej všetci traja najvyšší ústavní činitelia - prezident republiky, predseda NR SR i premiér. Na záver vystúpili na pódium guvernér Národnej banky Slovenska Jozef Makúch a generálny riaditeľ Slovenskej pošty Ing. Tomáš Drucker, aby slávnostne uviedli do obehu jubilejnú dvojeurovú mincu a príležitostnú poštovú známku.

Dvojeurová minca so zobrazením svätých Cyrila a Metoda, slovanských vierozvestcov a spolupatrnov Európy, prekonala úskalá typické pre sekularizujúcu sa spoločnosť Európskej únie. V úsilí o rešpektovanie náboženskej neutrality akoby sa Európa vyzliekala z vlastnej kultúry, postavenej práve na kresťanských základoch. V pripomienkovom konaní k návrhu dvojeurovej mince dva štáty zo sedemnástich krajín eurozóny vzniesli námietky – Francúzsko a Grécko. NBS rešpektovala pripomienky Európskej komisie a odstránila z návrhu náboženské symboly

■ PODSTÚPILI RIZIKO

Na Slovensku to vyvolalo obrovskú negatívnu odozvu. Banková rada NBS sa preto vlni 23. novembra rozhodla pre pôvodný návrh aj s rizikom, že minca sa nedostane do obehu krajín eurozóny. Situácia sa zmenila začiatkom decembra minulého roku, keď Európska komisia schválila pôvodný návrh dvojeurovej mince aj s kresťanskými symbolmi. Teda so svätožiarou a s križmi na odevoch svätcov. Slovensko vyhralo. Len Slovensko?

Hovorca Konferencie biskupov Slovenska Jozef Kováčik k rozhodnutiu EK odstrániť z mince kresťan-

ské symboly povedal: „Ide o veľký kultúrny prelom a neúctu voči tradícii a dejinám, pretože za totality sme bojovali, aby Cyril a Metod mohli byť svätými, a nielen Konštantínom a Metodom. No zdá sa, že sa nám to vrátilo, že niekto nám zakazuje mať v štátnych symboloch svätožiaru alebo zvýraznený križ len preto, lebo si myslí, že Eu-

rópska únia by mala byť nejakým sekulárnym štátom.“ A pripomenul, že zachytávajú veľké prejavy nespokojnosti a veľkého počudovania, ba až rozhorčenia nad týmto krokom. Ako sa zdá, slovenská spoločnosť ešte celkom nezabudla na svoje korene.

Dvojeurová minca s vyobrazením svätých Cyrila a Metoda aj

s kresťanskými symbolmi sa od 5. júla dostáva do obehu sedemnástich štátov eurozóny v počte milión kusov.

■ MILIÓNY MINCÍ

S nápisom Slovensko 863 – 2013. Na internete sa už v prvých dňoch po jej emisii objavili inzeráty: „Predám jubilejnú 2 € mincu 1 ks = 3 €.“ Ukazuje sa, že slovenské mince naozaj stoja za to. Prvými vlastníkami jubilejnej dvojeurovky sa stali prezident Ivan Gašparovič, predseda NR SR Pavol Paška a predseda vlády Robert Fico. Pamätnú dvojeurovú mincu si záujemcovia môžu vymeniť v pokladniciach NBS v rámci riadnych pokladničných hodín.

Menej dramatické bolo vydanie príležitostnej poštovej známky s cyrilo-metodskými motívmi pri príležitosti 1 150. výročia príchodu solúnskych bratov na Veľkú Moravu. Dokonca sa uskutočnilo spoločné vydanie s Českou republikou, Vatikánskym mestským štátom a Bulharskou republikou. Exkluzívna verzia známky, ktorej vydanie iniciovala Konferencia biskupov Slovenska, bola vytlačená v počte sedemdesiat tisíc kusov. Pochádza od slovenského grafika a ilustrátora Dušana Kállaya. Ocforytínu vyhotovil český rytec Miloš Ondráček.

3 OTÁZKY PRE:

Františka Daniela, predsedu OZ Za troma mostami Nové Zámky

Historicky zjavne nesprávne a nepresné

• **Ste známy a vytrvalý nadšenec – záujemca o dejiny Nových Zámok. Na miestnom cintoríne sv. Jozefa sú novopravené vojenské hroby. Kto je v nich?**

Tri štvrtiny mŕtvych sú obeť z prvej svetovej vojny, obeť v rokoch po prvej svetovej vojne tvoria štvrtinu pochovaných mŕtvych. V tom je unikátnosť tohto hrobu! Vedľa seba ležia vojaci rakúsko-uhorskej armády, srbski a ruskí zajatci, legionári, ale aj vojaci Maďarskej Červej armády. Presne 203 obetí deviatich národností a štyroch rôznych vierovyznaní. Tabule s menami obetí na pôvodnom hrobe neboli.

• **Štvortabule je teda nové. Na hro-**

boch, v ktorých leží 37 vojakov, je označenie ČSR. Je to v poriadku?

Historicky je to nesprávne, keďže pojem národnosť československá (ČSR) vznikla až za prvej ČSR, keď títo vojaci boli už dávno mŕtvi. U troch vojakov, ktorí zomreli v roku 1924, je tento údaj historicky v poriadku. Pre úplnosť – keď vzniklo „Veľké Československo“ (Československo plus Zakarpatská Rus) politici zlepšili štatistiku počtu národností a zo Slovákov a z Čechov sa stali Čechoslováci.

• **Môžete uviesť konkrétny príklad?**

Uvediem aspoň jeden: Ján Krkuška z Čadce sa v bratislavskom archíve volá Jan Krkuška, v budapeštianskom archí-

ve Krkuska János a na mramorovej doske na cintoríne má meno Jan Krkuša. Zaregistroval som aj ďalšie chyby. Podľa Új Szó (12. 6.) mesto dalo na mramorové dosky napísať tie mená, aké dostalo z Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Drvivá väčšina obyvateľov je spokojná s riešením, ale osobne som presvedčený, že treba nevyhnutne aj obnoviť pôvodné súsošie z roku 1936, treba bojovať proti historickej neznalosti a apatii k vlastným dejinám. Autorom pôvodného súsošia je Fraňo Štefunko, zobrazuje kľačacieho vojaka v uhorskej rovnošate.

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ
(Viac aj na strane 2)

V SNN 29/2013
SI PREČITATE

- Premiér R. Fico prevzal záštitu nad oslavami 150. výročia Matice slovenskej
- Pred 85 rokmi odhalili monumentálny náhrobok Milana R. Štefánika
- Pred 220 rokmi sa narodil básnik Ján Kollár, ktorý hlásal spolupatričnosť Slovanov

Slovenská republika v nových zmenených pomeroch súčasnej strednej Európy

Turbulencie na politickej scéne našich susedov

Dušan D. KERNÝ

Po prvý raz od rozšírenia Európskej únie v roku 2004 a po prvý raz od rozšírenia Severoatlantickej aliancie o tri stredoeurópske štáty (Poľsko, Česko a vtedy ešte Maďarskú republiku) v roku 1997 sa situácia dramaticky zmenila. Slovenská republika, jej politika a verejný priestor sa ocitli v situácii, keď krízový vývoj nadobudol nový, nečakaný vývin odlišujúci sa od pomerov na Slovensku tak ako azda nikdy predtým. Predovšetkým môžeme sledovať rozpad českej politickej scény – padla vláda, ktorú neskosili ani korupčné aféry a ani to, že viac ako 90 percent obyvateľstva vládu nepodporovalo.

V Českej republike to bola nevídaná situácia a česká politická scéna nenašla východisko ani po mediálne, jednoznačne v prospech ministra K. Schwarzenberga formovanej prezidentskej kampani a v neuveriteľne jednoznačnom povolebnom mediálnom prístupe v znemožňovaní prezidenta Zemana. Je pozoruhodné, že už v zabudnutej prezidentskej kampani zabrala téma českého strachu a nevyrovnanosti s nemeckou otázkou, resp. Sudet, a to v neprospech K. Schwarzenberga, ale potom, počas nedávnej prvej oficiálnej návštevy v Nemecku si musel český prezident po prvý raz od roku 1989 vypočuť nemeckú kritiku o tom, že by nemal vytvárať z úradu prezidenta druhé mocenské vládne centrum.

To bola prvá zahraničná reakcia na rozpad českej vlády a na vytváranie novej, už takrečeno v réžii Hradčan. To sa týka rovnako vlády, ako aj diplomacie a ukazuje nám, ako zásadne sa zmenila česká politická scéna.

Prispel k tomu aj krok miliardára A. Babiša, ktorý v tejto situácii kúpil – a to od nemeckého vydavateľa – naj-

vplyvnejšie printové médiá v Čechách, médiá, ktoré majú priamy a bezprostredný vplyv aj na značnú časť slovenskej verejnej mienky a najmä na tých na Slovensku, ktorí slovenskú verejnú mienku a šoubiznis formujú.

■ MILIARDÁR SA VYZBROJUJE

Ide najmä o Lidové noviny, ale aj o Mladú frontu Dnes a internetové spravodajské portály týchto novín, teda vydavateľstvo MAFRA. Stalo sa tak v situácii, keď A. Babiš vytvoril vlastnú politickú stranu. Okrem podnikania v potravinárstve a chémii, čo mu prinieslo miliardy, A. Babiš po prvý raz rozšíril podnikanie na mediálnu sféru – po krátkom pokuse vydávať zadarmo rozdávané noviny – a o niekoľkomiliardové investície v Poľsku, možno v Nemecku a na Slovensku. Ide o maloobchod a vodárstvo, o investičný fond Hartenberg, do ktorého chce „naliať“ 200 miliónov eur, a o rovnakú sumu by kapitál mali zvýšiť české banky, pričom spravovať sumu, ktorá môže vzrásť na pol miliardy eur, bude bývalý investičný šéf skupiny Penta Jo-

zef Janov. Jedným z kľúčových mužov je aj bývalý finančný riaditeľ skupiny Penta, cieľom všetkých, ktorí majú vlastný kapitál, je dosahovať dvanásť-percentné zhodnotenie – koľko to je povedzme zo sto či dvesto miliónov, je ľahká matematika. A to sa udialo v situácii, keď sa „ľudia, najmä kľúčoví ministri do novovznikajúcej českej vlády nehrnú“ údajne preto, že nový kabinet je po všetkých stránkach riskantným projektom.

■ KRITIKA MAĎARSKA

Kým politická a mediálna situácia v Čechách sa zmenila natoľko, že ide o zmenu doterajších pomerov, otázky vyvoláva aj vývoj v Maďarsku. Európsky parlament začiatkom júla konštatoval, že sa odkláňa od hodnôt Európskej únie, že sa zneužíva väčšinové postavenie vlády v parlamente. „Ústavné zmeny v Maďarsku sú systémové a všeobecným trendom je odklon od únijných hodnôt zakotvených v článku 2 Zmluvy o EÚ,“ konštatovalo sa v Európskom parlamente. Maďarské orgány musia urýchlene prijať

nevyhnutné opatrenia zabraňujúce porušovaniu základných únijných hodnôt. Ak sa tak nestane, európsky parlament by mal zvážiť, či sa v súlade s článkom 7 ods. 1 Zmluvy o EÚ obráti na Európsku radu, aby zhodnotila, či existuje zjavné riziko vážneho porušenia spoločných hodnôt. Vyplýva to z uznesenia, ktoré schválil Európsky parlament. Európski poslanci taktiež požadujú zriadenie skupiny na vysokej úrovni, ktorá by monitorovala dodržiavanie hodnôt EÚ vo všetkých členských štátoch. Parlament v uznesení, ktoré poslanci schválili pomerom hlasov 370 (za) : 249 (proti) : 82 (zdržalo sa hlasovania), zdôraznil, že Európska únia je založená na hodnotách, akými sú úcta k ľudskej dôstojnosti, sloboda, demokracia, rovnosť a právny štát. Ešte nikdy členský štát Európskej únie nedostal takúto výstrahu, nehovorilo sa o ňom takýmto spôsobom.

■ VÁHAVÝ EUROPARLAMENT

Na druhej strane však musíme kriticky hodnotiť postup orgánov Únie a EP zvlášť. Poslanci predsa mali

už niekoľko rokov od nástupu vlády V. Orbána možnosť slobodne sa vyjadriť o pomeroch v Maďarsku – prečo sa čakalo až do polovice roku 2013 a nelegislatívne uznesenie prijali až takrečeno pred dlhou letnou prestávkou pri poslednom zvonení zasadania? Treba sa aj kriticky pozrieť vôbec na spôsob hodnotenia – EP teraz chce hodnotiť všetky štáty EÚ – lenže po tom, čo krkolomne rýchlo prijal Bulharsko a Rumunsko, vyvstane mu ďalšia agenda, ktorej mohol predísť. Podobne sa zachovala komisia a parlament pri prijímaní Cypru – tiež ako ukázala nedávna kríza, nebolo to domyslené, nehľadelo sa na riziká. Teraz sa znovu hovorí o rizikách, tentoraz po prijatí Chorvátska – o rizikách pre Úniu, práve tak o rizikách hovoria aj samotní obyvatelia Chorvátska. Samozrejme, je očividné, že Chorvátsko je oveľa vyspelejšie ako v čase prijímania boli Rumunsko a Bulharsko, a tak je čoraz zrejmejšie, že celý mechanizmus a prístup európskych inštitúcií – ak nemá podkopať európsku súdržnosť – sa musí nevyhnutne prehodnotiť.

V Nových Zámkoch postupovali nevhodne a porušili medzinárodné zásady

Povinnosť obnoviť zdevastované hroby a pomník

Text a foto: Dušan D. KERNÝ

Slovenské národné noviny vytrvalo sledujú problematiku pamätníkov na južnom Slovensku, pretože už dlhší čas tu prebieha v mnohom rozporuplný a neraz neprijateľný proces. Keďže ide o citlivú otázku týkajúcu sa dlhotrvajúceho problému vojnových hrobov v Nových Zámkoch, obrátili sme sa na miestnych predstaviteľov – primátora mesta, prednostu mestského úradu, ako aj poslancov.

Otázky redakcie zostali bez odpovede. Jednoznačnejšie sa vyjadrili iba poslanci miestnej slovenskej koalície a tamojší vytrvalý nadšenec regionálnych dejín. Tentoraz redakcia prináša kvalifikované stanovisko člena medzivládnej komisie historika Dr. Ferdinanda Vrábela o tom, že 1. –

2. júla 2013 sa v Nových Zámkoch a v obci Svätý Peter uskutočnilo zasadanie Česko-slovenskej medzivládnej komisie pre vojnové hroby.

■ NESPRÁVNY POSTUP

V prvý deň si komisia najprv položila kyticu kvetov k hrobom

uctila pamiatku vojakov viacerých národností, ktorí zomreli počas vojny. Potom si prehládla „rekonštrukciu“, ktorou mesto mienilo nahradiť pôvodný pomník. Všetci členovia komisie sa zhodli na tom, že už samotný spôsob budovania nového pomníka bol nevhodný a nedôstojný. S ťažkými mechanizmami a buldozériom sa na hroby predsa nechodí! Nová podoba pietneho miesta, zhotovená bez povolenia, bez projektu a veľmi chvatne, nezodpovedá základným kritériám kladeným na pietne miesto – texty v záhlaví menoslovov obetí (medzičasom ich časť už bola zakrytá) sú chybné pokiaľ ide o mená i pokiaľ ide o štátnu príslušnosť, obrubníky hrobov boli zhotovené z akýchsi tvárníc, ústred-

né minipylóny sú z tehál vhodných na chodníky a múriky pri chatách, ale nie na vojnové hroby.

■ PORUŠILI KONVENCIE

Mesto týmto postupom porušilo princípy humanity a ustanovenia Haagskych konvencií, Ženevských dohôdov z 12. augusta 1949 a Dodatkových protokolov k nim z 8. júna 1977 a okrem toho aj celý rad ďalších zákonov Slovenskej republiky. Konečné slovo k porušeniu zákonov mestom vysloví príslušný správny orgán, pred ktorým prebieha správne konanie. Je zarážajúce, že mesto sa takýto „pavýtvor“ snažilo aj formálne zlegalizovať jeho odhalenie a posvätením duchovnými rôznymi cirkvami 29. júna 2013. Na tento akt pozvalo veľvyslan-

cov viac ako z desiatich krajín, ale väčšina z nich neprišla...

■ PÔVODNÉ RIEŠENIE

Komisia sa tiež zaoberala postupom obnovovania, resp. budovania nových legionárskych pomníkov v Rusku a na Ukrajine, ako aj niektorými ďalšími otázkami. Potešiteľné je, že z oboch strán komisie bola zdôraznená potreba častejších kontaktov, užšej spolupráce a spoločnej účasti pri odhaľovaní zrekonštruovaných a nových pomníkov viazujúcich sa k spoločným dejinám oboch našich národov. Rokovanie komisie potom pokračovalo vo Svätom Petre, kde si členovia komisie položením vencov uctili obeť prvej a druhej svetovej vojny.

VŠIMLI SME SI

Únia pozitívne diskriminuje

Úradníci v Bruseli, neraz odtrhnúť od životnej reality v jednotlivých členských krajinách Európskej únie, musia byť zdesení. Doteraz pohodlne a bezpečne ponorení v absurdných hláseniach, nereálnych výkazoch a ružových štatistikách sú zrazu konfrontovaní s tvrdou a krutou mediálnou skutočnosťou.

Hoci aj samotné médiá sa ešte stále zo strachu (pred kým?) nedokázali zbaviť dnes už smiešneho, ak nie trápneho kliše v informáciách o stretoch majoritného obyvateľstva so skupinami asociálnych Rómov kdekolvek v Únii. Vždy sa hovorí o útokoch extrémistov, hoci na záberoch

televíznych kamier svoje rozhorčenie nad správaním sa neprispôsobivých „susedov“ rómskej menšiny jasne dávajú najavo občania, ktorých vyjadrovanie, správanie i vzhľad nemá s extrémizmom absolútne nič spoločné. Ide iba o neschopnosť politikov a následne médií pomenovať situáciu napríklad výrazom – pohár trpezlivosti preteká. Dostatočným dôkazom je aj situácia v Českých Budějoviciach. Do tejto situácie opäť nezmyselne a kontraproduktívne vstúpil Brusel výzvou pre členské krajiny Únie, aby „viac integrovali spoločensky vylúčených Rómov“. Mimochodom, kto na Slovensku vie, že v desiatkach našich regiónov, v ktorých je problémové spolužitie s rómskymi komunitami, išlo štatisticky od roku 2007 z európskych, teda vlastne našich peňazí na jedného Róma viac ako tisíc eur? Vyplýva to z údajov samotného splnomocnenca. A podľa jeho vyjadrenia „na riešenie Rómskej problematiky u nás“ nám Únia poskytne ďalších 300 miliónov eur. Prioritné sú určené na výkup nelegálne zabraných pozemkov, na bývanie, na financovanie školskej dochádzky. Otázka znie, kto toto všetko financuje mladým ľuďom a rodinám nášho väčšinového obyvateľstva. Tá je však zrejme extrémistická. Hoci ide o zjavnú protištatistickú diskrimináciu.

(ib)

Keď dvaja žiadajú to isté, nemusi to byť rovnaké

Správne návrhy rusínskej menšiny

Ak väčšina aktivít napríklad menšinovej Strany maďarskej komunity je skôr presadzovaním ideológie nacionalizmu, separatizmu a politického programu strany FIDESZ na Slovensku, predstavitelia našich Rusínov uprednostňujú spoluprácu a spoluprácu s majoritou pri zachovaní svojich menšinových špecifik.

Po nedávnom zasadnutí šiesteho Okružného stola Rusínov na Slovensku predstavitelia tejto menšiny na Slovensku nanajvyšším civilizovaným a politicky korektným spôsobom definovali vlastné predstavy o budúcom rozvoji rusínskej menšiny u nás. Zamerali sa najmä na oblasti školstva, legislatívy, samospráv a na regionálny rozvoj. Mnohé z príspevkov diskutujúcich, ako aj viaceré spoločné návrhy Okružného stola sú viac ako podnetné. Minimálne stoja za porovnávacím zamyslením v súvislosti s politikou, ktorú nie celkom korektným spôsobom presadzujú na Slovensku politickí a nie vždy reprezentatívni predstavitelia maďarskej menšiny. To pripomíname zámerne, lebo politické aktivity ambiciózne neuspokojených jedincov nemožno pripísať na vrub ce-

lej maďarskej menšiny. Naopak, možno hovoriť aj o jej zneužívaní niektorými politikmi v mene ich vlastných politických zámerov.

Rusíni napríklad navrhujú administratívne oddeliť problematiku men-

šiny a nie o mocensko-politický boj, na ktorý sa u nás zneužíva predovšetkým maďarská, ale už aj rómska menšina. Ďalším pozitívnym rozdielom je vnímanie menšinovej samosprávy. V „maďarskom“ ponímaní tento výraz znamená, že o živote v komunite, v obci, v meste rozhoduje politicky nominovaný a inštalovaný menšinový samosprávny parlament bez ohľadu na nemenšinové obyvateľstvo komunity. V predstave Rusínov ide o menšinovú samosprávu, ktorá môže pokojne fungovať aj popri oficiálnej miestnej a regionálnej samospráve. Na starosti by mala posudzovanie a navrhovanie najmä kultúrnych a vzdelávacích aktivít Rusínov bez ohľadu na večný (maďarský) boj o percentuálne zastúpenie menšiny v danej samospráve. Zaujímavé tiež je, že Okružný stól Rusínov netrápia také malichernosti, ako sú názvy obcí či železničných staníc. Naopak, viacnásobný odkaz Okružného stola Rusínov vysiela do Bratislavy signál o ochote, a najmä snahe – spolupodieľať sa... Už to samotné slovo je natoľko pozitívne, že ho netreba bližšie rozvíjať.

Ivan BROŽÍK

Smutné tajomstvo kníh

Maroš M. BANČEJ

Mladá generácia, teda žiaci základných škôl a stredoškolskí študenti, čítajú čoraz menej. Alarmujúca situácia je aj v schopnosti pochopiť a reprodukovať prečítaný text. Tieto nelichotivé závery sa objavili pred rokom v štúdiu, ktorú si nechalo vypracovať ministerstvo školstva. Pre chronických kritikov ideálna téma ako poukázať na to, že to s našim školstvom nevyzerá ružovo. Profesionálni demagógovia môžu zo súčasného stavu obviňovať terajšiu koalíciu, prípadne opozíciu. Podľa toho, za koho kopú.

Aby sme trochu schladili vášne, už najmenej dvadsať rokov dozadu sa hovorí o kríze knižného trhu, ktorá sa najmarkantnejšie prejavuje práve u tínedžerov. Najlepšie to ilustroval rozhovor v populárnom týžden-

níku s predstaviteľom nemenovaného vydavateľstva. Reč bola o takzvanom „letnom čítaní“. Dlhoročný profesionál vo vydávaní kníh odpovedal: „Pod letným čítaním vydavateľa obyčajne rozumejú to, že mama si na dovolenku vezme knihu s romantickým príbehom, odohrávajúcim sa niekde v exoticknej destinácii. Otec si pribalí nejaký mysteriózny triler od Dan Browna, ktorý dostal pod stromček a doposiaľ na ňu nemá čas. No a ratolesť sa v prvom rade zaujíma, či je v hoteli pripojenie na internet...“

Je nesporným faktom, že nástup internetu a tým spojené masové rozšírenie sociálnych sietí vytvorilo u mládeže mimoriadne silnú konkurenciu tradičnej knihe. Ani propagácia elektronických e-kníh na tom nič nemení, keďže aj po nich siahnu skôr

čitatelia v strednom veku, ktorí mali predtým zafixovaný návyk na klasickú knihu.

No keď už hovoríme o knihe, mali by sme priblížiť aj celý proces jej vzniku, keďže len zlomok čitateľov si uvedomuje,

KOMENTÁR

aká je cesta od rukopisu po policu v kníhkupectve. Najlepšie bude začať od autora. Časy, keď príslušné orgány rozhodovali o tom, ktorý rukopis môže vyjsť v niektorom zo štátnych vydavateľstiev, sú už chvalobu za nami. Na druhej strane – dnes si už knihu môže vydať ktokoľvek. Ambiciózny mladý autor rovnako ako znudená manželka miliónára, politik tak isto ako bulvárna celebrita so slovníkom zo štvrtej cenovej skupiny. Stačí mať

peniaze. O talente sa hovorí až v druhom pláne. Autorov teda delíme na tých, ktorí na to majú, a na tých, ktorí ponúkajú, prípadne si kvopotne zháňajú sponzorov. Ďalším článkom je vydavateľ. Oprávnenie na vydávanie kníh má na Slovensku cez dvestisíc subjektov. Veľmi často ide o živnostníkov, prípadne o eseročky, ktoré si takzvanú „voľnú živnosť“ – vydávanie kníh – nechali zapísať na živnostenskom úrade pre každý prípad. Skutočných vydavateľov beletrie, ktorí majú produkciu päť a viac kníh ročne, je tak okolo päťdesiat. Nasleduje dôležitý článok, a tým je distribútor. Na rozdiel od vydavateľa nesie oveľa menšie riziko. Kniha berie v drvivej väčšine do komisionálneho predaja. To znamená, že vydavateľ dodá distribučnej firme knihy a trpezlivo čaká, či mu ich predá. Ako ukazujú posledné kauzy krachov distribučných spoločností, je tu veľké riziko, že napokon márne. A to pomerne bežným zvykom je päťdesiatpercentná marža pre distribútora! Spočítané, vydelené – za najkratší koniec ťahá autor nasledovaný vydavateľom a distribútor s kníhkupectvom sa už

nejako zratujú. Istú časť knižnej tvorby dotuje štát, konkrétne prostredníctvom MK SR v rámci grantových programov. To znamená, že aspoň vydavateľ nie je v červených číslach, distribútor a kníhkupec si odhrýznú malý hryz a autor sa musí napokon uspokojiť s dvadsiatimi autor-skými výtlačkami... Len mizivé percento autorov, aj to najmä nenáročnej spotrebnej literatúry, uvidí napokon aj nejaké to euro ako honorár za knihu. Boli tu pokusy aj v súčinnosti s Maticou slovenskou vytvoriť alternatívnu distribučnú sieť Hrebenda, mnoho zapálených malých vydavateľov skúša predaj kníh cez internet, ale ekonomický valec „prvotnopospolného trhového hospodárstva“ ich zatiaľ spofahľivo valcuje.

Je zaujímavé, že napríklad škandinávské krajiny so svojou podporou širokej siete miestnych knižníc, štipendií pre autorov, ba dokonca (hrôza pomyslíte!) s tantiémami, ktoré autori dostávajú za každú výpožičku, začínajú exportovať svojich autorov do celého sveta. My zatiaľ konštatujeme, že naša mládež čoraz menej číta.

Hospodárenie na kraji útesu

Ivan BROŽÍK

To, či a ako sa zadlžením Slovenska zaoberal najnovšie náš parlament na jednej z ďalších mimoriadnych schôdzí, nie je podstatné. Iné však je, ak sa na problém hraničného dlhu štátu pozrieme s filtrom na politickú adoráciu tej-ktorej mocenskej suity. A ak stále čakáte na nejaké číslo, ktoré by malo charakterizovať výšku štátneho dlhu, nedočkáte sa. Ono totiž vôbec nie je ani podstatné, ani dôležité a jeho výpovedná hodnota je v laickom prostredí nulová. Skôr by bolo vhodné zaoberať sa tým, či vôbec vnímame nejaké výsledky v oficiálne vládou proklamovanom šetrení štátu. Smutným príkladom môžu byť aj nedávne tropické dni. Podľa Zákonníka práce a súvisiacich predpisov dostali zamestnan-

ci štátnej správy možnosť skrátiť si pracovný čas až o polovicu. Bez ohľadu na to, že drvivá väčšina z nich pracuje v klimatizovaných priestoroch a bez ohľadu na to, či sa vôbec dá kvantifikovať ich

POZNÁMKA

výkon za osem či štyri pracovné hodiny. A to je iba mierne ani nie humorný príklad toho, ako asi v malom vyzerá čierna diera s názvom štátny účet. Môžeme však nájsť aj niekoľko „vecných“ argumentov na obhajobu rastúceho dlhu Slovenska. Jedným z nich je napríklad pôžičkové predzásobenie sa hotovostnými zdrojmi. Inak povedané, štát nakupuje pôžičky a treba dodať, že v súčasnosti

za pomerne výhodných finančných podmienok. Tie sa môžu už o rok dva zmeniť na horšie. Takže, štát sa vlastne správa ekonomicky, keď sám seba a nás všetkých v ňom zadlžuje, hoci lacnejšie ako v budúcnosti. Druhým argumentom sú záchranné valy a rôzne iné finančné injekcie krajinám Únie s krachujúcimi ekonomikami. Nechajme bokom, že v nich je životná úroveň tamojších občanov neraz vyššia ako u nás. Slovensko je v nejakom spolku a prispieva na tých, ktorí kričia, že potrebujú pomôcť. Z morálneho hľadiska je slovenský prístup správny, z ekonomického logický, no z občianskeho neprijateľný. V konečnom dôsledku rastie štátny dlh, teda dlh nás všetkých. Lenže na to, aby sa nám

darilo čo len trochu lepšie, bolo by potrebné naopak dlhovú brzdu, ktorá je, mimochodom, stanovená ústavným zákonom, povoliť. Nedávno si takúto možnosť v Bruseli „vydupalo“ politicky vplyvné Francúzsko a ďalšie tri krajiny Únie. Je otázkou času, kedy aj naša politická reprezentácia dostane odvahu a začne riešiť narastajúci štátny dlh – napodiv nelogicky – uvoľnením výdavkov. To totiž má svoju ekonomickú logiku. Len čo zmierime škrt, prílejeme čerstvú krv do ekonomiky, tá má šancu zvýšiť výkonnosť, a to sa môže odraziť na zamestnanosti či prinajmenej kúpyschopnosti obyvateľstva, čo má zas následne vplyv na zmierenie nerovnosti medzi výkonom ekonomiky a slabým HDP. Ak toto v podstate bezbolestne prešlo niektorým krajinám Únie, prečo by to malo obísť Slovensko? Aj podľa našich informácií je predseda vlády Robert Fico čoraz viac naklonený možnosti uvoľniť úsporné brzdy a podporiť tak neustále pridúšanú ekonomiku k osviežujúcemu nádychu. Našťastie.

GLOSAR
ANDREJA MIŠANEKA

SPOZA OPONY

Prípad Lászlóa Csatóryho má pre slovenskú verejnosť viac rozmerov. A po prvý raz za dlhé roky, ak nie desaťročia aj mimoriadny význam pre jazyk, ktorým hovoria a píšú médiá. Dlhé desaťročia sa totiž hovorilo o hanebných deportáciách slovenských občanov, ktoré sa opierali o zákonodarstvo a ustanovenia snemu a vlády prvej Slovenskej republiky. No pokiaľ ide o výročia a dátumy konkrétnych udalostí, sa v pozoruhodnej zhode tak v starom, ako aj v tomto režime nehovorilo, nepripomínalo, neuvádzalo, kam prináležali miesta, odkiaľ sa deportácie konali. Pre celé generácie sa tak až teraz stáva zreteľnejšie, kde bolo územie Slovenskej republiky a kde fašistického horthyovského Maďarska. Jedine komu to nebolo treba vysvetľovať, sú obeť deportácií a aj to najmä preto, lebo raz hľadali útočisko na jednej, inokedy na druhej strane hranice.

Csatóryho prípad zviditeľnil dlho zatlačované vedomie o Viedenskej arbitráži a okupácii tretiny územia a obyvateľstva Slovenska neprijateľným režimom. Prvým režimom v Európe, ktorý dlho pred Nemeckom prijal rasové zákono-

ciach, ktoré prináležali vtedajšiemu Maďarsku. Alebo píšú, že boli súčasťou vtedajšieho Maďarska. Pozrite si však slovenské noviny – seriózní autori píšú jednoznačne: Košice, súčasť Slovenska, ktorú Maďarsko okupovalo po Vieden-

za posledných dvadsať rokov presvedčili neraz.

Treba si uvedomiť: Viedenská arbitráž je nezabudnuteľná. Musíme citlivo reagovať na akékoľvek pokusy navracovať a zahmlievať akúkoľvek neprijateľnú minulosť – či už

roku 1918 a bolo rozpustené až v roku 1945. Kráľovskému uhorskému žandárstvu pripadla i ochrana vojenskej hranice. Isteže, pod maďarským názvom Csendőrség si toto všetko súčasník nepripomenie, ale pre slovenského príjemcu je zrejme dôležité vedieť, že išlo nielen o žandára, policajta v bežnom slova zmysle, ale o príslušníka, veliteľa kráľovského maďarského a isteže nie uhorského žandárstva.

V horúcom vlnajšom dvadsiatom júnovom dni mal tlačovú konferenciu k prípadu Csatóry minister spravodlivosti vlády SR. Bola to jediná jeho tlačovka, na ktorej som sa zúčastnil, a o to väčšmi som si všimol, že minister ubezpečil prítomných: mám osobný záujem na odovzdaní Csatóryho spravodlivosti. Je to dobre, keď vidíme, ako pomaly sa ešte dnes postupuje v Budapešti, v hlavnom meste štátu, v ktorom mohol L. Csatóry pokojne desať rokov žiť a žil by ďalej nebyť pátrajúcich redaktorov britského denníka...

Prečo musíme hovoriť o Csatórym

Dušan D. KERNÝ

darstvo. Teraz je zrejmejšie, odkiaľ pokiaľ siahalo územie zvole maďarského okupačného režimu. A aké je neprípustné akýmkoľvek spôsobom v dnešnej bezhraničnej Európe obnovovať verejne alebo skryte, viditeľne alebo vo vedomí ľudí neprijateľné hranice.

Je to nielen problém, ako sa o tom píše teraz v maďarčine, ale dokonca aj v češtine. České médiá hovoria o Csatórym, že bol policajtom v Koši-

skej arbitráži. Alebo: Košice súčasť okupačného maďarského režimu. Treba si to uvedomiť – kde sa zrazu v češtine, ktorá je taká citlivá na všetko nemecké – ako to hanebne ukázala ich tohtoročná predvolebná prezidentská kampaň – berie taký jazykový ohľad na Košice, súčasť Maďarska? Kde sa to v tých Čechoch zrazu berie, keď ide o Slovákov?! Zápas o jazyk je zápasom o dejiny a naopak. To sme sa

kráľovskú maďarskú alebo len maďarskú.

László Csatóry nebol iba policajt, ktorý sa zúčastnil na deportáciách vyše 15 700 košických Židov – na likvidácii mnohovrstvej komunity metropoly východného Slovenska. Bol členom Kráľovského uhorského žandárstva – až do konca roka 1944 bolo Maďarsko kráľovstvom. Kráľovské žandárstvo zostalo pod týmto názvom zachované aj po

SEBAOBRAHA

Téma nezamestnanosti mladých ľudí sa na nedávnom stretnutí predstaviteľov členských štátov EÚ stala najaktuálnejšou výzvou nielen pre mnohých politikov, ale aj pre sociológov i psychologov zaoberajúcich sa negatívnymi vplyvmi nedostatku pracovných príležitostí na budúcnosť celej spoločnosti. Šesť miliárd eur má v najbližších dvoch rokoch v rámci budúcej finančnej perspektívy EÚ ukázať, či sa celoplošná iniciatíva premení na konkrétne kroky prospešné európskej mládeži.

Šesť miliárd stratenej generácii

Orgány EÚ musia zachrániť perspektívy pre „stratenú generáciu“ mladých Európanov vo veku od pätnásť do dvadsaťpäť rokov. Podľa štatistického úradu Eurostat tento problém najviac zasiahol štáty postihnuté ekonomickou krízou, najmä Grécko a Španielsko. Šesť miliárd eur je však iba kvapka v mori. Povedal to predseda Európskeho parlamentu Martin Schulz. Skonštatoval, že bitka v boji proti nezamestnanosti mladých ľudí je skúškou dôveryhodnosti Únie v očiach generácie, ktorá bude mať v rukách budúcnosť ekonomiky. Novú iniciatívu EÚ treba považovať iba za začiatok dlhodobiejšieho procesu. Európska komisia pôvodne navrhla balik šesť miliárd eur na celý čas sedemročného rozpočtu; teraz čerpanie tejto sumy obmedzila na prvé dva rozpočtové roky s tým, že už v roku 2014 by boli k dispozícii 3,6 miliardy eur.

Martin Schulz poukázal na údaje Medzinárodnej organizácie práce (MOP) a tvrdí, že suma šesť miliárd eur je naozaj príliš nízka, lebo pre reálne naštartovanie zmysluplnej zamestnanosti európskej mládeže by bolo potrebných najmenej dvadsaťjeden miliárd eur. Až s takouto sumou by sa mohol dosiahnuť ambiciózný program záruky práce pre mládež v rámci celej EÚ.

„Bolo by potrebné vyčleniť viac finančných prostriedkov a umožniť nové prerozdelenie dostupných štrukturálnych fondov,“ spresnil Schulz svoje stanovisko a požiadal politikov i ekonómov, aby začali využívať aj sumu šesťdesiat miliárd eur, ktorú dala rôznym inštitúciám Únie i jednotlivým štátom k dispozícii Európska investičná banka (EIB) v rámci paktu pre rast a zamestnanosť. Táto suma bola medzi orgánmi EÚ a investičnou bankou dohodnutá už vlni.

Podľa aktuálnej štatistiky spomedzi dvadsiatich šiestich miliónov mladých ľudí, ktorí si v rámci EÚ hľadajú prácu, vyše päť a pol milióna ich má menej ako dvadsaťpäť rokov. Situácia je najkritičnejšia na juhu Európy, kde v niektorých štátoch je nezamestnaných až vyše päťdesiat percent ľudí vo veku, v ktorom majú začať svoju pracovnú dráhu. Najmenej nezamestnaných mladých ľudí je v Nemecku a Rakúsku. Slovensko je v EÚ na šiestom mieste medzi štátmi s najvyššou mierou nezamestnanosti mládeže (33,6 percenta). Premiér Robert Fico chce problém riešiť prostredníctvom eurofondov.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Od registrovaných partnerstiev k nežiaducej polygamii Úlohou vlád je stáť na strane väčšiny

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Je zle, ak sa človek postaví proti prírode a ešte svoju hlúposť nazýva fobiou. Lebo čím iným je uzákoňovanie homosexuálnych manželstiev, ak nie aktom proti prírode? Iba zo zväzku muža a ženy vzíde potomstvo a iba muž a žena sa môžu nazývať otcom a matkou. Ibaže zástancovia novej morálky nielenže označujú normálnych ľudí homofóbnymi, oni ich z homofóbie dokonca obviňujú.

V posledných rokoch pribúdajú štáty, v ktorých uzákoňujú homosexuálne manželstvá. A nielen to, v mnohých krajinách si páry rovnakého pohlavia môžu adoptovať deti. Kým anglikánska cirkev povoľuje homosexuálnych kňazov, predseda Škótskej biskupskej konferencie, kardinál Keith O'Brien sa veľmi jasne vyjadruje o homosexuálnych manželstvách: „Ak je možné manželstvo predefinovať na zväzok dvoch mužov alebo dvoch žien, prečo by sme sa mali zastaviť v tomto bode? Prečo by sme nemali povoliť manželstvo trom mužom alebo jednej žene a dvom mužom, keď si sľúbia vzájomnú vernosť? Ak sa manželstvo redukuje na zväzok dospelých, ktorí sa majú radi,

ako by sme mohli vylúčiť troch milujúcich sa dospelých?“ A varuje pred takou spoločnosťou, ktorá by si ľubovoľne volila, o koho z nich dieťa oberie.

■ MORÁLKA BEZ BREHOV

Najďalej v oblasti tzv. voľnej morálky alebo morálky bez zábran ide Holandsko. Tamojší homosexuálny aktivista Boris Dittrich, ktorého nazývajú „otcom“ politického hnutia na prospech homosexuálneho manželstva, pripustil možnosť vytvárania skupinových manželstiev, ba považuje to za ďalší neodvratný a logický krok v odstraňovaní zákonov o tradičnom manželstve v západnom svete. Priznáva, že sa postupuje podľa starostlivo pripra-

veného plánu, podľa ktorého boli najskôr verejne akceptované registrované partnerstvá, čo následne umožnilo zmenu definície manželstva. Podľa jeho názoru to síce trvalo dlho, no myšlienku rovnosti manželstva presadili holandskí homosexuálni aktivisti ako prví na svete.

Najnovšie správy zo sveta hovoria, že čas registrovaných zväzkov troch ľudí už nastal. Minulý rok v Brazílii a tohto roku kde inde než v Holandsku. Aby sa trojica vyhla obvineniu z polygamie, svoj zväzok nazvala trio. Tvoria ho dve ženy a jeden muž. Takže manželský trojuholník začína mať v 21. storočí dokonca romantickú podobu.

■ VARUJÚCE ČÍSLA

Celkom iný postoj k homosexuálnym manželstvám zaujalo Rusko. Nielenže schválilo zákon zakazujúci šírenie homosexuálnej propagácie, ale prijalo aj zákon postihujúci hanobenie pravoslávnej viery. Iba pred dvadsiatimi rokmi prestala byť homosexualita v Rusku považovaná za trestný čin. Po dvadsaťročných skúsenostiach sa opäť dožadujú rovnakej právnej úpravy. A nedajú sa zotročiť mocnou homosexuálnou lobby. Šéf diplomacie Sergej Lavrov varoval pred diskrimináciou, keď jedna skupina získa právo agresívne presadzovať vlastné hodnoty, ktoré sú v príkrom rozpore s väčši-

Pred sedemdesiatimi piatimi rokmi skončil plodný život Andreja Hlinku

Uznávali ho a oceňovali aj Poliaci

Text a foto: Vojtech KÁRPÁTÝ

Onedlho si pripomenieme okrúhle výročie smrti Andreja Hlinku. Počas jeho aktívnej politickej činnosti i kňazského pôsobenia si vybudoval mimoriadne vzťahy a väzby aj na predstaviteľov politického a kultúrneho katolíckeho tradicionalizmu u našich severných susedov. S Poľskom a poľskými katolíckymi spájali Andreja Hlinku bezprostredné a úprimné kontakty, ktoré sa datujú od začiatkov jeho účinkovania.

Musíme však pripomenúť, že niektoré udalosti, predovšetkým neochota Piłsudského podporiť slovenské politické požiadavky na medzinárodnom fóre a územné straty na Orave a Spiši, boli negatívami na formovaní praktickej podoby slovensko-poľských medzivojnových kontaktov i Hlinkových postojov voči Poľsku a jeho politickej reprezentácii. Jedným z priamych dôkazov tohto Hlinkovho osobného vzťahu k Poľsku a Poliakom bolo udelenie vysokého poľského štátneho vyznamenania – radu Polonia restituta (hviezda a šerpa), ktorým ho 27. septembra 1937 v sieni ružomberského múzea slávnostne dekoroval poľský konzul W. Laciński. Hlinka v ďakovnom prejave pripomenul, že rok 1918 bol pre Slovákov i Poliakov rokom oslobodenia, zároveň však nezabudol pripomenúť historickú úlohu poľského národa a jeho veľkého syna – maršala Piłsudského – v boji proti boľševickej expanzii: „A tu znovu Poliakom pripadá historická úloha, aby obrátili kresťanské národy a kultúru v Európe pred novým náporom z východu. Sobieski zachránil Európu pred tureckým nájazdom. Piłsudski pod Varšavou rozdrvil Červenú armádu bezbožníkov a ruských boľševikov. Nebyť tohto Piłsudského víťazstva, vojská Červenej armády boli by zaliali krvou a slzami celú Európu.“

■ PREJAVY SÚSTRASTI

O rok neskôr tieto Hlinkove sympatie k poľskému národu potvrdila

a ocenila i početná a pestrá účasť poľskej národnej, spoločenskej a politickej reprezentácie na jeho pohrebe. Medzi prvými zahraničnými prejavmi sústrasti nad skonom A. Hlinku bol telegram vyslanca

LETOPISY

Poľskej republiky v Prahe K. Papeého, ktorý bol adresovaný K. Sidorovi osobne i celej Hlinkovej slovenskej ľudovej strane (HLS). Vyzdvihol v ňom Hlinkove zásluhy za slovenskú národno-politickú emancipáciu.

V súvislosti s účasťou poľských delegácií spolkov i pospolitého ľudu na Hlinkovom pohrebe sa stal nepríjemný incident. V deň pohrebu – 20. augusta 1938 – sa na poľskej strane hraníc zhromaždil vyše trojtisícový dav, ktorý sa chystal do Ružomberka. Pohraničníci a finančná stráž im to však nepovolili a odôvodnili to pasovými problémami. Napriek osobným intervenciám ružomberského starostu A. Mederlyho Praha nedovolila prechod takému počtu smútočných hostí ako organizovanej skupiny. Podľa viacerých svedkov sa v pohraničných obciach zhromaždilo vyše 15 tisíc osôb – Slovákov i Poliakov, ktorí sa spoločne modlili za spásu Hlinkovej duše. Po opakovaní zákazu prechodu hraníc v takomto počte sa do Ružomberku ako prvá vybrala 250-členná delegácia poľskej inteligencie autami a autobusmi zo Zakopaného, vedená starostom tohto mesta a miestnym farárom. Druhá poľská skupina,

vedená poslancom Hylom, prišla do Ružomberka vlakom cez Oravu. Mala vyše 300 členov. Ešte v predvečer pohrebu dorazili do Ružomberku autami zástupcovia poľského parlamentu a sliezskeho krajového snemu. K nim sa neskôr pripojili aj poznanský prelát Bilko, starosta Katovic Dr. Kocur, predseda katovickej mestskej rady Pihulek a katovický notár Dr. Mazurkiewicz. Poľský konzulát v Bratislave bol na Hlinkovom pohrebe zastúpený J. Lacińskim s manželkou. Okrem neho boli na pohrebe prítomní i minister – vyslanec Papeé, ktorý zastupoval na pohrebe prezidenta Poľskej republiky, a poľský vojen-

novými. Dokonca v Štátnej dume zaznelo, že Rusko nie je Sodoma a Gomora.

V júni minulého roku najprestížnejší americký vedecký časopis svojho druhu Social Science Research publikoval dve zaujímavé štúdie, ktoré skúmali deti vychovávané homosexuálnymi dvojicami. Tieto štúdie podstatne menia doterajšie tvrdenia zástancov rovnosti, že nie je nijaký rozdiel v rozvoji psychického a emocionálneho stavu dieťaťa vychovávaného heterosexuálnym či homosexuálnym párom. Napríklad štúdia sociológa Marka Regnerusa z univerzity v Texase berie do úvahy priame svedectvá dospelých, ktorých vychovávali páry rovnakého pohlavia. Uvádza, že až 12 percent detí vychovávaných homosexuálnymi párami uvažovalo nad samovraždou, kým u detí heterosexuálnych rodičov to bolo len 5 percent. Percento nevery a promiskuity predstavovalo pomer 40 : 13 v neprospech detí homosexuálnych rodičov. Návšteva psychoterapeuta vyznela v pomere 19 : 8. Pri prenosných pohlavných chorobách tvoril pomer 40 : 8 a podobne. Dalo sa čakať, že hnutie inakosti LGBT spustí kampaň proti výsledkom štúdie, čo sa aj stalo. Podľa texaského listu La Stampa hraničila s morálnym lynčováním. Aktivisti dokonca spísali petíciu, aby výskumníka vyhodili z univerzity a univerzitu vyzvali, aby svojim interným vyšetrovaním spochybnila vedeckú presnosť tohto výskumu. Univerzita však vydala vyhlásenie, že ručí za výskum profesora a priznáva mu status legitimity. Štúdia profesora Regnerusa bola zastrešená skupinou 18 vedcov a univerzitných profesorov a jej výsledky boli uznané psychológmi a psychiatrami za vážne a znepokojujúce. Postavia sa aj na Západe vlády za väčšinové obyvateľstvo?

ský atašé plukovník Noel. To však neboli všetci poľskí smútoční hostia, pretože „do Ružomberka prišli z Tešínska pod vedením poslanca Dr. Leona Wolfa a redaktora Waleczku poľskí baníci a veľa poľského pospolitého ľudu“.

■ KONDOLENCIE A TELEGRAMY

Mestu Ružomberok i bratislavskému sekretariátu HLS doručili v tých dňoch stovky telegramov a kondolencií z Poľska, vyjadrujúcich zármutok a úprimnú sústrasť. Boli od osobností, spolkov, štátnych, politických i spoločenských organizácií. Nechýbali medzi nimi telegramy od poľského Červeného kríža, Federácie zväzov obrancov vlasti, varšavskej a poznanskej organizácie Spolku priateľov Slovákov Ľudovít Štúr, streleckých a hasičských bratstiev a zväzov, poľských harcerov (skautov), ktorých početná delegácia prišla aj do Ružomberka, Sokolov a spolkov vojnových invalidov, poddôstojníkov a dôstojníkov, ženských vlasteneckých zväzov a ďalších desiatok poľských záujmových a profesijných spolkov a organizácií.

Členovia poľskej delegácie na rozlúčke.

Slovensko pomaly pácha neodvratnú potravinovú samovraždu

Agrozort slabne a bojuje o prežitie

Ivan BROŽÍK – Ilustračné foto: archív

Podiel slovenských potravinárskych výrobkov na regáloch našich predajní v júni 2013 poklesol na 44 percent. Vyplýva to z výsledkov 3. ročníka prieskumu agentúry GfK Slovakia, objednaného Potravinárskou komorou Slovenska a uskutočneného na vzorke 360 predajní.

Uznávaný odborník, profesor Ivan Hričovský nedávno len tak, akoby mimochodom, poznamenal: „Ak naši pestovatelia chemicky ošetrí dozrievajúce ovocie dva- až trikrát za sezónu, potom to dovozové má na sebe neraz vrstvu viac ako dvadsať postrekov.“ Na margo kvality na Slovensku predávaných potravín asi viac netreba hovoriť. Ešte v roku 2004 sa u nás pestovali zemiaky na výmere 24 tisíc hektárov. Tento rok ich poľnohospodári – podľa Štatistického úradu SR – zasadili už iba na ploche 9 tisíc hektárov. Ak porovnáme vzdialenejšiu minulosť – podľa toho istého úradu v porovnaní s rokom 1989 na Slovensku pestujeme už len jednu pätinu zemiakov. Dominantné štyri pätiny, ktoré spotrebujeme sprostredkované cez ponuku veľkých obchodných reťazcov, dovážame. Prítom Slovensko bolo kedysi zemiakársky raj Európy. To je zas výkričník k téme kvantita našich potravín v tržnej konkurencii.

■ REČ PRIESKUMU

Podľa prieskumu Inštitútu pre verejné otázky tri štvrtiny respondentov uviedli, že za najdôležitejší z cieľov Spoločnej poľnohospodárskej politiky považujú zabezpečenie pravidelnej dostupnosti kvalitných potravín. Zvyšok preferoval pracovné príležitosti na vidieku a výrobu šetrnú k životnému prostrediu. Takmer polovica opýtaných si myslí, že rozdiely v platbách poľno-

hospodárom medzi starými a novými členskými štátmi by sa mali čo najrýchlejšie odstrániť alebo výrazne znížiť. Prioritami Európskeho parlamentu by podľa prieskumu mala byť v prvom rade vysoká kvalita potravín a potravinová bezpečnosť, vyrovnanie dotácií a výroba šetrná k životnému prostrediu. Kvalita potravín prítom rezonuje najmä v skupine opýtaných s vysokoškolským vzdelaním.

■ ZMENA STRATÉGIE

Ministerstvo pôdohospodárstva sa ešte donedávna držalo troch základných strategických línií rozvoja rezortu – ekonomickej, environmentálnej a sociálnej. Po novom ich je šesť –

podpora prenosu poznatkov a inovácií; podpora konkurencieschopnosti; podpora tvorby potravinových reťazcov a manažment rizík; obnova, zachovanie a posilnenie ekosystémov; podpora efektívneho využívania zdrojov a prechod na nízkouhlíkovú ekonomiku; podpora sociálnej inklúzie, znižovanie chudoby a hospodársky rozvoj vidieka. Je však otázne, nakoľko sa takto vznesené formulované ciele dokážu odraziť v praxi a najmä vo výsledkoch výkonnosti nášho agrosektoru. Za obdobie rokov 1999 až 2011 sme totiž podľa údajov potravinárov na Slovensku zaznamenali pokles potravinárskych podnikov z 369 na 218, stratu takmer 18 tisíc pracovných miest a pokles

výrobných kapacít pod 50 percent. Podľa tých istých zdrojov je Slovensko v oblasti zastúpenia vlastných výrobkov na pultoch obchodov najhoršie v porovnaní s ostatnými krajinami Vyšehradskej skupiny. Spomedzi členských krajín Únie je podľa Potravinárskej komory Slovenska Slovenská republika v zastúpení domácej produkcie na domácom trhu dokonca na štvrtom najhoršom mieste v celej únii.

■ SÚBOJ S KRÍZOU

Slovenské poľnohospodárstvo bojuje o prežitie. Stratili sme sebestačnosť v potravinách, na trhu prevládajú potraviny z dovozu a chýba dobytok v maštaliach. Hydinári postupne likvidujú chovy. Samotná „pomoc de minimis“ – charakterizovaná v prílohe č. 1 zmluvy o založení Európskeho spoločenstva zakazuje priamu podporu poľnohospodárskej výroby, spracovania a odbytu poľnohospodárskych výrobkov zo strany národných vlád. Preto je mimoriadne dôležité, aby sme prijali – a veľmi urýchlili – legálnu stratégiu na obnovu slovenského agrosektoru ako celku, t. j. prvovýroby, spracovateľského priemyslu, služieb, vedecko-výskumnej základne a školstva. Slovensko dováža viac ako polovicu potravinárskeho sortimentu, ktorý si vieme vyrobiť vďaka pôde a klimatickým podmienkam doma. Na krytie potrebnej produkcie môžeme zamestnať desaťtisíce občanov s minimálnymi nákladmi na školenie, vrátiť na trh práce aj nekvalifikovaných občanov a pri špecifickom pracovnom režime ich naučiť získať pracovné návyky. Mimochodom, dostatok nekvalifikovanej pracovnej sily bez pracovných návykov máme. A Európska únia nás doslova núti začleniť túto časť nášho obyvateľstva do ekonomického života. Čo tak skúsiť to tadiaľto? A zabiť dve muchy jednou ranou a popri tom zachrániť a obhájiť zašlú slávu poľnohospodárstva na Slovensku?

Ponúka sa možnosť, ako uchrániť slovenskú pôdu pred výkupcami

Výhodný úverový produkt Moja pôda

Ivan BROŽÍK – www.mpsr.sk

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka, Slovenská záručná a rozvojová banka a Slovenský pozemkový fond podpísali memorandum o spolupráci pri úverovom produkte Moja pôda. Vďaka tomuto produktu môžu farmári za veľmi „mäkkých“ podmienok získať poľnohospodársku pôdu do svojho vlastníctva.

Prezentácia produktu Moja pôda na ministerstve pôdohospodárstva.

Slovenské národné noviny zaznamenali pozitívnu informáciu: „Dávame priestor slovenským poľnohospodárom, aby využili rok a pol, to znamená obdobie do roku 2014. Aby vedeli získať pôdu, na ktorej produkujú ešte pred zahraničnými investormi vzhľadom na to, že po roku 2014 je trh s pôdou v EÚ otvorený a Slovensko sa takisto bude musieť tomuto ustanoveniu prispôbiť,“ oznámil nedávno minister Lubomír Jahňátek.

■ ROZDROBENOSŤ

Nákup pôdy rezort podporuje aj preto, že Slovensko má najväčšiu rozdrobenosť pozemkov a najväčší počet vlastníkov nehu-

tefností spomedzi členských krajín EÚ. Jeden list vlastníctva na konkrétny pozemok má zhruba 5 až 30 spoluvlastníkov. Parcely majú priemernú výmeru 0,45 hektára. Týmto produktom sa podporí financovanie odkúpenia napr. ornej pôdy, chmeľnice, vinice, ovocného sadu, záhrady, trvalého trávnaťého porastu a kúpa zastavaných pozemkov pod nehnuteľnosťami (hospodárskymi budovami). Na 4 500 štvorcových metrov v súčasnosti pripadá 12 až 15 vlastníkov. Je to pozostatok dedenia podľa uhorského práva. Preto treba nájsť také mechanizmy, aby aktívne hospodáriace subjekty na ornej pôde mohli skupovať podiely, aby

sa vlastníctvo poľnohospodárskej pôdy efektívne scelilo.

„Niektoré komerčné banky majú nastavený mechanizmus nákupu pôdy. Vzhľadom na to, že poľnohospodári nedokážu akceptovať podmienky komerčných bánk, záujem je veľmi nízky. Úvery vo všetkých komerčných bankách sa pohybujú zhruba na úrovni 10 mil. eur z dvoch základných dôvodov – banky dávajú úvery len na odkúpenie ucelených parciel, čo býva veľký problém, lehoty splatnosti úveru je 10 rokov, ručenie samotnou ucelenou pôdou je len 50 percent, teda minimálne takou čiastkou musia poľnohospodári ručiť iným hnutelným a nehnuteľným

majetkom. My sme prišli s projektom, ktorý je postavený na úplne iných základoch a mal by podstatne uľahčiť nákup pôdy,“ povedal ešte vo februári minister Lubomír Jahňátek.

■ AKTUÁLNA SITUÁCIA

Produkt Moja pôda má pomôcť poľnohospodársku pôdu efektívne sceliť. Farmári môžu pomocou úveru financovať odkúpenie pôdy. Spomenutá banka na úvery pre farmárov zatiaľ vyčlenila 20 miliónov eur. Za túto sumu môžu poľnohospodári nakúpiť 20 až 30 000 ha pôdy. „Musia podnikáť v živočíšnej a rastlinnej výrobe. V prípade, že budú podnikáť iba v rastlinnej výrobe, je podmienka, aby 10 percent ich hektárovej výmery bolo zamerané na produkciu špeciálnej rastlinnej výroby. Novinkou je, že úverový produkt je zameraný aj na parcely E, aj na parcely C,“ informovala generálna riaditeľka sekcie pôdohospodárskej politiky a rozpočtu ministerstva pôdohospodárstva Slávka Jánošíková. Podmienkou je, že farmári môžu úver splácať maximálne 15 rokov. Jeho minimálna výška je 3 000 eur, maximálna 330 tisíc eur. Žiadatelia musia zabezpečiť minimálne 15 percent z objemu úveru. V prípade, ak farmár úver nebude môcť ďalej splácať, pôdu predá za cenu poskytnutého úveru. Kupujúcim môže byť aj Slovenský pozemkový fond.

Od 1. júla je možnosť kúpiť si samostatné parcely, ale aj spoluvlastnícky podiel pozemku, to je novinka v porovnaní s ostatnými produktmi, ktoré v súčasnosti existujú na nákup pôdy. Úverový produkt Moja pôda môžu využiť fyzické a právnické osoby, ktoré sú registrované na území Slovenskej republiky, ale aj samostatne hospodáriaci roľníci a obchodné spoločnosti, ktoré podnikajú súčasne v oblasti rastlinnej a živočíšnej výroby. Ak podnikajú iba v rastlinnej výrobe, musia preukázať, že 10 percent ich celkovej výroby tvorí špecializovaná rastlinná výroba. Ide o dlhodobý investičný úver.

REFLEXIA

Väčší dôraz na ochranu životného prostredia, povinné zvýšenie priamych platieb pre mladých farmárov vo všetkých členských štátoch, silnejšie poľnohospodárske organizácie a menej byrokracie pri vynakladaní finančných prostriedkov EÚ. To sú hlavné línie prvej politickej dohody o poľnohospodárskej politike EÚ po roku 2014, ktorá sa dosiahla 26. júna medzi jej parlamentom, radou a komisiou.

Poľnohospodárstvo Únie po roku 2014

Politická dohoda o Spoločnej poľnohospodárskej politike (SPP) prišla po neuveriteľne krátkych troch mesiacoch intenzívnych rokovaní. Jej konečný osud však naďalej závisí od konečnej dohody o dlhodobom rozpočte EÚ na roky 2014 – 2020. Musí sa ešte prijať rozhodnutie vo veci obmedzenia priamych platieb väčším farmám a distribúcie prostriedkov medzi poľnohospodármi. To samo osebe bude vzhľadom na tradičný lobbyizmus veľkých a silných mimoriadne náročné. Vráťme sa však k tomu, čo už bolo politicky odsúhlasené. Dohodu o dlhodobom rozpočte dosiahol ráno 27. júna predseda Európskej komisie José Manuel Barroso, predseda Európskeho parlamentu Martin Schulz a írsky premiér Enda Kenny za írsky predsedníctvo v Európskej rade. Musí ju ešte odobriť plénum Európskeho parlamentu. Predseda Poľnohospodárskeho výboru, ktorý stál na čele vyjednávacieho tímu parlamentu, Talian Paolo De Castro sa o dosiahnutom výsledku rokovaní k SPP vyjadril: „Politická dohoda, ktorú sme dosiahli, je víťazstvom tak pre poľnohospodárov, ako aj pre spotrebiteľov v EÚ. Toto je prvýkrát, keď sa Európsky parlament podieľa na reforme poľnohospodárskej politiky EÚ ako spolutvorca právnych predpisov, a dokázali sme, že sme plne schopní robiť svoju prácu.“

Podarilo sa nám zlepšiť návrhy a zároveň ubrániť mandát parlamentu. No, možno to znie príliš optimisticky a aj vzhľadom na roky predchádzajúcich praktických skúseností v európskej SPP by mal byť na mieste skôr skepticizmus. Stačí si premyšľovať celý proces, ktorý ešte dohodu čaká. Nie je teda v tejto chvíli isté, v akej podobe sa cezeň dostane. Poľnohospodársky výbor bude o celom balíku nových pravidiel pre SPP hlasovať po ukončení rokovaní o dlhodobom rozpočte EÚ. Návrh SPP musí byť schválený výborom i plénom Európskeho parlamentu predtým, než môže byť predložený jej Rade. Tá musí taktiež schváliť dohodnuté texty a až následne budú môcť vstúpiť do platnosti. Výdavky na poľnohospodárstvo v súčasnosti predstavujú okolo 40 percent ročného rozpočtu EÚ. Poľnohospodárstvo bolo už od začiatku integračného projektu ústrednou politikou Únie. Posledná revízia spoločnej poľnohospodárskej politiky sa uskutočnila v roku 2003.

Po pristúpení 12 nových krajín v rokoch 2004 a 2007 sa dostatočne jasne ukázalo, že SPP bude potrebovať ďalšie úpravy. Jej nová podoba by mala vstúpiť do praktického života na začiatku roka 2014.

(ib)

VYHLÁSENIE

170. výročie kodifikácie spisovnej slovenčiny

Kultúrny jazyk Slovákov sa formoval od druhej polovice 9. storočia a bezprostredne súvisel s pôsobením misie solúnskych bratov svätých Konštantína-Cyrila a Metoda. Pred niekoľkými dňami sme si na viacerých miestach Slovenska dôstojne pripomenuli 170. výročie od ich príchodu na naše územie.

Prvú podobu slovenského spisovného jazyka na základe kultúrnej západoslovenčiny kodifikoval Anton Bernolák. Popri kultúrnej západoslovenčine sa rozvíjala aj kultúrna stredoslovenčina. Práve o ňu sa oprel Ľudovít Štúr, ktorého kodifikácia znamenala dovŕšenie najdôležitejšej etapy pri formovaní spisovnej slovenčiny i Slovákov ako novodobého národa. Štúr považoval nový spisovný jazyk za najvhodnejší nástroj na povznesenie vzdelanosti a kultúrnosti širokých vrstiev spoločnosti, za základný predpoklad vytvárania modernej slovenskej spoločnosti a politických snáh štúrovského hnutia.

Ako je všeobecne známe, Matica slovenská si v roku 2013 pripomína 150. výročie svojho vzniku. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že bezprostredne po jej založení nastalo nové obdobie vo vývine spisovnej slovenčiny. V matičnom období sa spisovný jazyk rýchle rozvinul. Používanie spisovnej slovenčiny sa popri jazykovede, literárnej vede, histórii a filozofii prehlbilo aj vo viacerých ďalších odboroch (prírodoveda, matematika, lekárske vedy, poľnohospodárstvo).

V týchto dňoch uplynú 170 rokov od kodifikácie nášho spisovného jazyka na báze stredoslovenských nárečí. Toto významné výročie by nám okrem iného malo pripomenúť, že práve v jazyku sa odráža stav spoločnosti, ktorá ho používa, jej rozmach, všestranné kultúrne napredovanie, ale aj jej úpadok.

Informačné ústredie MS

Jozef GOLONKA: Stále nám chýba hrdosť na to, že sme rovnoprávni Slováci!

Kričať Slovenskóóó! nestačí

Každý z nás – a nielen tí postarší – vedia, kto je to Jozef GOLONKA. Výborný hokejista, športovec, človek s veľkým srdcom a v neposlednom rade hrdý Slováčok. Historicky známy je jeho gól obrátenou hokejkou proti sovietskej, ale aj legendárna prezývka „Žiletka“. Slovenským národným novinám poskytol tento skvelý človek rozhovor.

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK – Foto: Emil SEMANCO

• Nie je to dávno, čo sa celý svet pozeral na už stý ročník úžasných cyklistických pretekov Tour de France. Opäť sa vynoril taký zvláštny slovenský jav. Zrazu všetci akoby zabudli, že hrdosť na Slovensko nie je dôvod na zakríknutosť alebo dokonca menejcennosť. Alebo – ako to nazvali aj istí politici – že je to neslušnosť. Lebo slušný je podľa nich len ten, kto sa vyživá globalizme...

Viete, to má asi korene v tom, že náš národ je akosi zvyknutý na to, že keď je nejaký úspech, všetci vyjdú do ulíc, všetci tleskajú, jasajú, kričia Slovenskóóó! Nuž a keď úspech nie je, všetci hromžia na to isté Slovensko, všetci strkajú hlavy do piesku, nikto s nikým nechce nič mať a navyše – je predsa také módné na všetko slovenské nadávať. Kto chce niečo „znamenat“, nadáva na Slovensko – to je spoločenský úzus. Myslí si, že tak sa stane tým lepším. Najhoršie však je, že títo ľudia nerobia absolútne nič preto, aby Slovensko dosahovalo úspechy. Akékoľvek.

• K úspechu Slovenska sa však hlásia všetci a radi.

To je problém, ktorý podľa mňa v iných štátoch, napríklad v Taliansku či vo Francúzsku, dokonca aj v chudobných afrických krajinách, nepoznajú. Viete, tam keď sa zahrá futbal a potom hymna pre víťaza, všetci sa držia za srdce, mnohým tečú slzy, sú dojatí a šťastní, ale najmä – je to úprimné. U nás sme hrdí na naše farby iba vtedy, keď sa vyhráva. Nikto ich nepodrží, nikto im nevzdá úctu pri prehre. A kto má potom Slovensku pomôcť? A nielen v športe. Obrovské nebezpečenstvo vidím už v období krátko po rozdelení Československa. Už vtedy sa ukázalo, a vidieť to dodnes, ako rozdielne Česi a Slováci vnímajú svoje vlastné úspechy na jednej strane a neúspechy na strane druhej. Napríklad v Prahe – ak hovorím len o športe – tam si vysoko cenia „starých veteránov“. Starých futbalistov, hokejistov, športových komentátorov. Tí všetci chodia po dedinách, hrajú exhi-

bičné zápasy, a to je sviatok pre tú „vesničku“. Nechýbajú na nijakých hodoch, požívajú mimoriadnu úctu aj u mládeže, nielen medzi rovesníkmi.

• Je smutné, že naše mentality sú také rozdielne.

Česi boli vždy bližšie k západnej kultúre. U nás je to tak, že keď sa pýtam, prečo sa my starí hráči nezideme, ostanem žiaľ bez odpovede. U nás sa už totiž vôbec nevnímajú, čo konkrétne ktorý športovec vo svojom športe pre Slovensko dosiahol, u nás sa hovorí už len o tom, kto koľko kde zarába, prípadne, koľko frajerku práve má. A to je naozaj veľmi háklivé.

• Nie je to aj tým, že sme prezili obdobie, v ktorom ktosi vyhlásil, že všetko a každého je treba vymeniť, a nastal akýsi kult neskúsenej, ovplyvniteľnej a neraz aj – v určitých prípadoch hlúpej – mladosti? Každý, kto má u nás viac ako štyridsať, je starý a nepotrebný.

Áno, je starý a nepotrebný, nepoužiteľný. Ale treba brať do úvahy aj nasledovné: bez toho, aby naša generácia postavila z dnešného pohľadu naozaj moderný hokej, moderné mužstvo – veď my sme sa napríklad z Košíc, Trenčína, Nitry či Popradu začali šplhať na českú hokejovú špičku. Veď my sme hrali celoštátnu ligu za Duklu a otvorili sme cestu sláve slovenského hokeja i v českej kvalitatívnej konkurencii. V roku 1967 pán Alexander Dubček rozhodol, že aj nás Slovákov na ľade možno pustiť do zahraničia, aby sme dôstojne reprezentovali. A to už bolo na sklonku našej kariéry, nie skôr, keď o nás už dávno mali záujem všetky kluby NHL. Ja som prvý raz mohol hrať v Toronte, keď som mal dvadsať rokov. Vtedy mi však ktosi „vplyvný“ pripomenul: „Súduhu, doma máš rodinu, doma máš sestru, čo bude s nimi?“ Dnes mladí chlapi taketo niečo nepoznajú, ale my sme im aj s pánom Dubčekom otvárali cestu. V tomto bol Dubček veľmi praktický a rozumný.

• S vami je spojená legenda

z roku 1968, keď sme mali celé Československo pomaľované jedným hokejovým výsledkom – 4:3. Lenže vy ste zažili aj prehry a o tých sa vie málo.

To musíme rozdeliť. Sú životné prehry a prehry športové. A to je veľmi vážny problém v oboch prípadoch. Zažil som dve životné prehry. V šesťdesiatom roku sme hrali v Brne a neprávom ma obvinili, že som zranil nejakého hráča. Rok som mal dištanc, a pritom to nebola pravda. Zranil ho môj spoluhráč. Ale ja som išiel pred civilný súd.

• Mrzí vás to dodnes?

Áno. Ale mňa dodnes trápi ten zranený hráč práve tak ako ten nespravodlivý dištanc. Jeden rok som nesmel hrať. Lenže predseda Rudé hvězdy Brno bol vtedy minister vnútra Rudolf Barák. Neskôr, keď ho „odstránili“ pre nejaké sprenevery, potom prišli českí kolegovia a povedali mi: „Jozífku, na nás se nezlobte, víte, to byl ministr, my sme to musely...!“ A tak mi ako bolestné v Prahe dali titul majstra športu. To aby som bol pokorný. Nuž a v roku 1962 som bol ťažko zranený – veď po nekonečnom liečení v nemocnici som vážil iba 35 kilogramov. Zo životnej formy takmer na prah smrti. Liečili ma na chrípku a ja som mal perforovanú pľúca.

• Ako Jozef Golonka bojuje s prehrami?

V tom prvom prípade som sa zaťal. Povedal som si – musím im ukázať, že som najlepší, a drel som ako kôň. Iní by rezignovali, chodili by po krčmách a vyplakávali by... Ja som sa vrhol na školu, vyštudoval som v Bratislave Vysokú školu ekonomickú. Škola bola oproti zimnému štadiónu a ja som popri nej trénoval dvakrát toľko ako spoluhráči. Povedal som si – ja sa na ľad vrátim! Ja vám všetkým ukážem, čo dokážem! Ukážem vám, že som v tejto republike ten najlepší! Nebude najlepšie to, čo vymýšľa Praha alebo Plzeň, Golonka bude lepší! A? Podarilo sa mi to, nie?

• Môže byť v živote najlepší ten, kto sa za najlepšieho vyhlási sám? Ja som ten najpovolanejší a vy všetci pod moju ma budete poslúchať, lebo...

To je filozofická otázka. Ja som športovec. Ja osobne som nikdy verejne nehovoril, že som bol najlepší. Ale vo vnútri som si to opakoval nepretržite – musím a musím byť najlepší. A vari som to aj dokázal. Pritom, nikdy som sa nepovyšoval. Ja sa aj dnes a rád porozprávam s bezdomovcom, ja si rád poklebetím s bežným Rómom, práve tak ako s ministrami. A so všetkými sa rozprávam rovnako. Nemám problém s úprimnosťou.

• O vás sa rozšírila legenda, že ste ľudový rebel, a preto vás obyčajní ľudia milujú.

Ja som šťastný medzi ľuďmi. Vážim si každú prácu, každého človeka. Veď je prirodzené, že niekto musí byť zametač, iný čistiť záchody, ktosi je lekárom, iný inžinier. Ja som športovec. A za každého človeka hovorím výsledky jeho práce, nie to, akú prácu robí. Po mojom úraze, keď som prišiel na Slovan, dostával som ešte 400 korún nemocenskej, bol som žobrák, živila ma manželka. Dostal som sa aj s rodinou z tejto situácie. A do roka mal Slovan plný štadión. Čo som mohol viac dosiahnuť? Prebojoval som sa do národného mužstva. A v ňom som hneď Rusom v Innsbrucku strelil tri góly za sebou. To aby im nebolo po prvom či druhom smutno. No a v roku 1967 volili kapitána, to bola naozaj slobodná voľba, vtedy už voľba

Dubčekova „jar“. Vtedy prvý raz nomenklatúrny káder neurčoval, kto bude kapitán reprezentácie. Mňa zvolilo mužstvo. A vtedy sme v národnom mužstve boli s Vladom Dzurillom iba dvaja Slováci. Dostal som 95 percent hlasov.

• A potom boli tie výhry, viac politické ako športové.

To boli v ére totalitnej a okupácie naše víťazstvá nad Sovietskym zväzom. Ako kapitán som vtedy zvolal mužstvo a povedal som im: „Chlapci, Dubček vyjednáva s Brežnevom, tu ide už aj o politiku, nielen o šport, chlapci, to musíme dať!“ Dnes si málokto uvedomuje, čo sa nám vtedy pre Československo s tankami udupaným sebavedomím podarilo dosiahnuť. Vtedy sme si všetci povedali – keď aj s každým prehráme, Rusom musíme ukázať, že sa nevzdávame! Tak sme všetci stáli za Dubčekom. A za našimi národmi. Porazili sme ich na olympiáde. A to bol ten moment, keď som od šťastia búchal na ľad a hneď Česi vymysleli slogan o Golonkovi, ktorý sa vzoprel Sovietskemu zväzu. A ten moment bol vyhodnotený v tom istom roku v Londýne ako najkrajšia fotografia roka. Doma nás vítal celý národ. Nám ďakovali za to, že sme porazili Rusov v čase, keď nás okupovali a ani armáda nič nesmel. A aj preto potom v roku 1969 nesmeli byť majstrovstvá sveta v Prahe.

• Čo nám treba dnes, aby sme všetci za to naše Slovensko opäť povstali do nohy?

Nám chýba hrdosť na to, že sme Slováci. To je to najdôležitejšie. A vôbec to nemyslím v nacionalistickom zmysle, ale v národnom. Kto nepozná ten rozdiel, je hlupák. To nemá s nacionalizmom nič spoločné. Viete, je smutné, že v Čechách ma poznajú takmer viac ako doma. V severných krajinách tak isto. No ja sa všade hlásim – a hrdó – k Slovákom. Vždy opravujem všetkých – ja som Slováčok! Raz sa ma v Nemecku pýtali, kde bývam. Hovorím – v Bratislave. A oni – to je tam, kde býva Golonka? Tí, ktorí sú dnes na rozhodujúcich postoch, vôbec si nevážia množstvo ľudí, ktorí kedysi dali všetko zo seba za Slovensko. Každý sa dnes ženie za peniazmi, za mocou. My už nechodíme na šport, sme konzumná spoločnosť, v ktorej každý len hrabe peniaze, ale do Chorvátska, na Malorku. Tu nikto nemyslí na naše Slovensko, ktoré napríklad aj v turistickom ruchu má obrovský potenciál. Nepoznám krajinu ako naše krásne Slovensko. Ja napríklad nechodím do zahraničia na dovolenky. Som buď na chate v Tatrách, alebo chodím po Slovensku. Bože, veď je tu tak krásne! Len to nevieme využiť a čo je horšie, mnohí ani o tom nevedia.

• Prečo?

No, po tej takzvanej revolúcii nám tu veľmi chýba hrdosť. Ja som Slováčok a ja pochádzam z tejto zeme. Tak ako moji rodičia a prarodičia. To mi veľmi prekáža. A potom aj správanie sa mnohých. Nikto nič a najmä druhého nerespektuje. Ja mám dnes mercedes, počkaj, ja ti ukážem, ty niktoš! Predbehnem ťa a odtrhnem ti zrkadlo! Úcta človeka k človeku rýchlo padá u nás až do suterénu. Toto je veľmi zlé pre naše Slovensko. Pochodil som celý svet a pre mňa je do istej miery vzorom národa, ktorý miluje svoju vlasť – Taliansko. Zažili všetky pády a porážky, aké si možno predstaviť. Ale oni boli, zostali a sú Taliani. Nebudú mať čo jesť, ale chytajú sa za srdce, keď počujú svoju hymnu. Sú roztrúsení po celom svete a nikdy neprestali byť Taliani. Kde sa stretnú, tam sú hneď svoji. Taliansko ich spája. U nás sa všetci rozdeľujeme. A my nevytvárame vzory z našich ľudí. Hľadáme pseudovzory v zahraničí. Aj v politike, aj v morálke, aj v športe. Hoci – my tých vlastných vzorov máme nadostať.

• Nuž ako teda motivovať a nevidieť pritom iba milióny?

Predovšetkým zabezpečiť deti z chudobných rodín, tam je potenciál. A obrovský. Tie detičky, čo dnes jazdia na bavorákoch či vrtuľníkoch, tie Slovensko nespasia. Ani Kleopatry z Turca. Veď to je výsmech.

Terchovský kostol je najväčší chrám u nás zasvätený solúnskym bratom Nielen Jánošík, ale aj svätí sú tu doma

Text a foto: Igor VÁLEK

Aj zo stránok Slovenských národných novín viete, že v minulých dňoch viac ako inokedy doslova celým územím Slovenska rezonovali podujatia bezprostredne súvisiace s 1 150. výročím príchodu vierozvestcov sv. Cyrila a sv. Metoda na územie obývané našimi predkami. Viete však aj to, že práve rázovitá Terchová – známa najviac ako rodisko legendárneho zbojníka Juraja Jánošíka –, učupená medzi kopcami a dolinami Malej Fatry, bola už v roku 1990 prvým miestom na území vtedajšieho Česko-Slovenska, kde sa uskutočnili Cyrilo-metodské dni?

Dôvodov bolo a stále je viacero. Stalo sa tak aj preto, že terchovský rímskokatolícky kostol je najväčší chrám na Slovensku zasvätený solúnskym bratom, spolupátróm Európy.

■ PRÍBEH KOSTOLA

Inak sa do nášho rozprávania ani vstúpiť nedá. Len príbehom tohto

Unikátna púť a svätá omša na vrchu Oravcové.

kostola, ktorý je tak trochu tajomný, trochu dobrodružný, najmä však plný skutočnej viery a lásky. Úzko je spojený s ľudom Terchovej i s výnimočným človekom, čo prišiel medzi nich. Ako medzi svojich. Človek k ľuďom a po ňom aj nový kostol k svojim veriacim. Posúďte sami...

História a jej tunajší pamätníci nám prezrádzajú, že od druhej polovice 30. rokov 20. storočia Terchovčania čoraz viac pociťovali potrebu väčšieho a priestrannejšieho chrámu. S konkrétnou myšlienkou nakoniec prišiel svieži mladý um a silná viera mladého kňaza Štefana Bittera. Terchovského farára v rokoch 1937 – 1958, z ktorého iniciatívy bol pred šiestimi desiatkami rokov vybudovaný práve súčasný Kostol sv. Cyrila a Metoda. Štefan Bitter bol hneď po príchode na svoje kňazské pôsobisko nadšený prostredím a najmä ľuďmi, ktorí sa mu stali veľmi blízkymi. Neskôr spomínal, ako na polnočnej svätej omši i na Božie narodenie býval vtedajší Kostol svätého Martina preplnený tak, že ani jabĺčko by nepadlo na zem.

„Spievali známe vianočné piesne, ale prednes, temperament, prízvuk – to všetko dýchalo niečím svojším, terchovským. Srdce mi plesalo vianočnou radosťou a začal som byť hrdý na to, že môžem byť farárom takýchto farníkov. Jedno mi však prišlo veľmi ľúto: všetci sa nedostali do kostola. Chrám bol pre toľkých návštevníkov malý. Mnohí veriaci nemohli sledovať bohoslužbu, modlili sa len vonku... Myšlienka postaviť väčší chrám vo mne žila stále. Po pár rokoch som svoju veľkú túžbu vybudovať nový kostol prejavil verejne. A bol som šťastný, že veriaci i vedúci činitelia obce súhlasili...“

Opäť sa raz slovo a myšlienka stali skutkom. Po získaní financií a vykopaní základov položili v roku 1942 základný kameň. Na jeseň už bola stavba postavená, omietnutá a pokrytá dreveným šindľom. Ešte raz však osud vyskúšal silu viery tamojších. Začiatkom jari 1943 neobišiel krutý vír vojnového besnenia ani Terchovú. V apríli popolom ľahlo 155 obytných domov, plamene pažravo zhltili i farskú budovu. Vtedy sa ponúko riešenie. Priam akoby vopred a prezieravo pripravené zhora a realizované ľuďmi na zemi. Skrátka, poškodeným ponúkla prístrešie hrubá stavba kostola. Medzi jeho múry sa uchýlili

ako domov. Úžasné, nie? Uznajte, to sa nedá vymyslieť, to sa musí stať! Po dokončení stavby zhotovili, pravdaže, hlavný oltár. Dnes sa nad ním ako jeho neodmysliteľná súčasť vypína mohutný kríž s Ježišom Kristom. V hlavnej chrámovej lodi nájdeme v dvoch radoch 23 symetricky usporiadaných lavíc. Tri chrámové lode sú od

dvojramenný kríž na hlavnej veži... A ešte čosi. Nie nepodstatné a aktuálne. V máji začali Terchovčania pokrývať svoj kostol novou strechou s pomocou domácich firiem vlastnými silami a za vlastné peniaze. Aby aj takto prejavili svoj úprimný vzťah k viere, ale aj k odkazu predkov našich i svojich vlastných. Je to tak, terchovský kostol s cyrilo-metodským patrocním predstavuje naozajstnú architektonickú dominantu tejto malebnej doliny. Stal sa vyhľadávaným miestom pre návštevníkov okolitého kraja v dni všedné i sviatočné. Inak to nebolo ani počas Cyrilo-metodských dní 2013...

■ SILNEJŠÍ NAD BÚRKY

Nielen pre spomínané prvenstvo, ale aj vďaka zanieteným ľuďom a spojenej ochote vybudovať jedinečnú a silnú tradíciu sú obec Terchová a (jej) Cyrilo-metodské dni stále živým a silným impulzom. Priznajme si otvorene, v súvislosti s významným jubilejným rokom sme sa veľakrát stretli až s devalváciou myšlienky a skutkov, čo ho zrodili a majú posilňovať i súčasníkov. V Terchovej však ide o silu so všetkými naznačenými a výsostne pozitívnymi atribútmi.

„Prišli sme ako prví s myšlienkou, že si chceme takýto sviatok uctiť, udržať, rozvíjať a zveľaďovať do budúcnosti. Popri podujatiach, ktoré tu máme, nám chýbal taký typ, ktorý by naplnil a sýtil dušu,“ povedal viac na vysvetlenie riaditeľ Miestneho kultúrneho strediska v Terchovej Rudolf Patrniak, skúsený organizátor, zapálený (lokál)patriot a výborný folklórny hudobník.

V Terchovej sa teda 4. – 7. júla konal už 24. ročník Cyrilo-metodských dní, ku ktorých úspešnému a dôstojnému priebehu prispeli mnohí Slováci z rôznych končín Slovenska, ale aj zahraniční hostia a účinkujúci. Aj keď sa ešte vo štvrtok večer program, ktorý sa mal konať pod otvoreným nebom, menil, nič (naozaj nič!) nemohlo narušiť na všetko pripravenú skúsenú dramaturgiu a priebeh širokospektrálne naplneného podujatia. No najmä silu jeho koreňov vyrastajúcich z hĺbky dejín, dobre živých presvedčením súčasníkov.

Piatok otvorila sviatosť zmierenia a dvojica svätých omší. Mimoriadnym zážitkom bola Staroslovienska omša Pavla Kršku pre sóla, miešaný zbor, komorný súbor a organ, ktorú celebrou

piesni ho obohatil spevácky súbor Cantica collegium muzicum z Martina, vedený dirigentom Štefanom Sedlickým.

Sobota sa začala Liturgiou sv. Jána Zlatoústeho, gréckokatolíckou svätou liturgiou, ktorú celebrou arcibiskup Cyril Vasiľ, SJ, sekretár Kongregácie pre východné cirkvi. Atmosféru po hudobnej stránke zvýraznil miešaný chrámový zbor Chrystomos z Vranova nad Topľou. Dramaturgicky výborne ju bezprostredne po skončení doplnilo slávnostné uvedenie nového knižného vydania veľbásne Proglas s príznačným názvom Evanjeliu svätému som predslovom (viac v stĺpčeku vedľa). Nedela býva tradične (a logicky) na program najbohatšia. Po skončení svätej omše, celebrovanej P. Jánom Halamom, SVD, provinciálom, sa od kostola hore Terchovou vydala živá stužka. Terchovský ľud – často bolo vidieť i nádherné kroje – a terchovské muziky viedli veriacich v procesii na vrch Oravcové, ktorého posledné desiatky metrov zdobi ďalší unikát: križová cesta z dielne tunajšieho rodáka (ako ináč!), akademického sochára Milana Opálku, vytvorená aj za pomoci miestnych (ako ináč!) z kameňa mosta, čo vznikol pod rukami domácich majstrov kamenárov. Tu už svätú omšu celebrou Mons. Tomáš Galis, žilinský biskup. Poobede ešte zaznela na Námestí Andreja Hlinku dychovka a bodkou za ďalším ročníkom celého podujatia bol galakoncert Slovenskej filharmónie.

Zmysel a naplnenie Cyrilo-metodských dní najlepšie precítil každý, kto počas štyroch dní aspoň na chvíľu pobudol v Terchovej. A či navštívil čo len jedno z mnohých podujatí a prostredníctvom bohatstva myšlienok a hĺbky viery v nich zakomponovaných precítil tú ohromnú silu vyvierajúcu až z hĺbky času spred 1 150 rokov... Silnejšiu ako sila búrky, čo párkrát zahrnela nad Terchovou a či neďalekými Tiesňavami, Vrátnou, Malým i Veľkým Rozsutcom. Pevnejšiu ako skala povestného Mnicha na horizonte pri pohľade z centra obce. Výstižne to pre SNN opísal zastupujúci starosta Terchovej Marián Zajac, keď povedal: „Ide o pripomínanie si, zveľaďovanie a šírenie nadčasového odkazu solúnskych vierozvestcov, prostredníctvom čoho môžeme zasievať impulzy a námety tak, aby toto poslanstvo bolo živé i žité medzi ľuďmi.“

val Mons. Ladislav Stromček, generálny vikár Žilinskej diecézy. Popoludnie v kostole patrilo hudobno-dramatickému pásmu Cyril a Metod, v ktorom účinkovali členovia Divadelného klubu Makovice pri Krajskom kultúrnom stredisku v Žiline a spevom chrámových

Ostáva nám s týmito jeho presvedčenými slovami vrelo súhlasiť a tešiť sa na budúci rok. To budú mať tunajšie (ba vlastne nás všetkých!) Cyrilo-metodské dni svoje zrelé štvrtoročie a Terchovčania určite už dnes pripravujú niečo mimoriadne...

POZNÁMKA

Jedinečný Proglas

Proglas, teda Predslov Konštantína Filozofa, je veršovaným predhovorom k staroslovenskému prekladu Biblie. Je vôbec prvou literárnou pamiatkou v staroslovenčine. Jej pergamenovú verziu z 13. storočia objavil v roku 1858 ruský slavista Hiljferding. Potom takmer ďalšie storočie trvalo, kým ju historik doc. PhDr. Peter Ratkoš, DrSc., a ďalší vrátili aj do slovenských reálií.

A po nich iní literárni vedci i básnici. Stačí aktuálne pripomenúť kolektívne dielo autorov Proglas (Preklady a básnické interpretácie), vydané Literárnym informačným centrom... Počas cyrilo-metodských dní po prvýkrát prezentovala Slovenská národná knižnica ďalšie pozoruhodné vydanie. Ako jedinečnú knihu, v ktorej je Predslov písaný hneď v troch jazykoch: v slovenčine, staroslovenčine a macedónčine. Ako pripomenul jej zostavovateľ Stojan Lekoski, macedónsky prekladateľ pôsobiaci na Slovensku už sedem rokov, takto chcel opäť spojiť juh a stred Európy (odkiaľ prišli vierozvestcovia a potom tam smerovali aj kroky ich žiakov) a pripomenúť blízkosť kultúr dvoch slovanských národov. Na to bol zameraný aj výber ilustrácií...

Aj knihy majú svoje osudy, zdôraznil arcibiskup Cyril Vasiľ, SJ, sekretár Kongregácie pre východné cirkvi. Pripomenul tiež, že v Proglase dominuje obraz „slova“, ktorý možno interpretovať aj ako písmo, vzdelanie alebo označenie Biblie či Ježiša Krista. Proglas bol dlho považovaný za prozaické dielo, no výskumy dokázali, že ide o kvalitnú básnickú skladbu. Jej štýl je bohatý na zvukovo účinné prostriedky. Aj tento rozmer umocnil prednes majstra interpretácie Jozefa Šimonoviča.

(Ilek)

Od kožušín, hrvién a denárov, cez groše, toliare a zlatky až po korunu a euro

Prvé naozaj slovenské peniaze

V. ČAŠT

Text a ilustrácie Zbyšek ŠUSTEK

V marci 1939 sa začala dramatická, protirečivá, no zavše pozoruhodná etapa slovenských dejín. V plnom rozsahu to možno povedať aj o mene a peniazoch. Prvé kroky k menovému osamostatneniu mali administratívny charakter. Smerovali k obmedzeniu platieb medzi Slovenskom a Čechami a Moravou. K budovaniu vlastnej meny však Slovensko mohlo prikočiť až po vyjasnení jeho budúceho postavenia vo vzťahu k Nemecku uzavretím tzv. Ochranej zmluvy 18. 3. 1939.

dešpektom vyjadrujú, že okamžite po svojom osamostatnení Slovensko muselo devalvovať menu...

■ NOMINÁLY PLATIDIEL

O podobe novej sústavy platiel panovali nejasnosti. Ministerstvo financií sa 4. apríla 1939 vzdalo emisie štátoviek, no už 23. mája oznámilo ich emisiu do výšky 100 miliónov Ks. Najvyššou bankovkou mala byť pôvodne iba päťstokorunáčka, no nakoniec sa ňou stala tisícokorunáčka.

Provizórne fyzické oddelenie oboch mien sa čiastočne uskutočnilo označením bankoviek v hodnote sto, päťsto a tisíc korún pretlačou SLOVENSKÝ ŠTÁT v ornamentálnom gilošovom štítku. Pretlač mala jeden tvar, líšila sa iba farbou, ktorá kontrastovala s vedúcou farbou bankoviek. Tento spôsob označenia bankoviek navrhol guvernér Národnej banky pre Čechy a Moravu Dr. Dvořák, lebo ho po skúsenostiach s falšovaním bankovkových kolkov v rokoch 1919 – 1920 považoval za bezpečnejší. O rok sa ukázalo, ako sa mylil...

Od polovice apríla tlačiareň bankoviek v Prahe dodávala na Slovensko pretlačené bankovky. Vďaka tomu všetky dovtedajšie päťsto-, tisíc- a päťtisícokorunáčky boli stiahnuté do 27. apríla (stokorunáčky do 6. júna 1939) a nahradené pretlačkami. Mince a drobnejšie papierové peniaze obiehali ďalej.

Slovenská mena sa stala vnútornou a nezameniteľnou menou. Slovenské peniaze bolo zakázané vyvážať a dovážať do zahraničia. Cestujúci mohli mať pri sebe najviac 100 Ks v minciach a štátovkách po 10 a 20 Ks. Na jej podporu bola vyhlásená aj zbierka na zlatý poklad. Mala však hlavne mobilizačný a morálny význam. V prvej etape vynesla 10 747 688 Ks, v druhej 4 505 062 Ks a v tretej 90 213 Ks, čo z hľadiska celého hospodárstva bolo takmer zanedbateľné.

■ PRVÁ MINCA

Dňa 26. júla 1939 bola vydaná aj prvá slovenská minca – päťkorunák. Navrhol ho Anton Hám a Andrej Peter. Hoci bol určený do bežného obehu, zobrazením portrétu Andreja Hlinku, koncepciou výtvarného riešenia i kontextom doby mala charakter pamätnej mince, čo zvýraznilo aj to, že pre členov vlády ju vyrazili aj v striebře a pre Dr. Tisu a ministra financií Pružinského dokonca v zlate. O vyrazenie zlatého odrazku na vlastný účet dodatočne požiadalo aj mesto Kremnica pre svoje múzeum (dnes NBS Múzeum mincí a medailí). V októbri 1939 nasledovalo vydanie štátoviek po 10 a 20 Ks a desaťhaliernikov. Obe štátovky boli navrhnuté v tlačiarňi bankoviek v Prahe na základe jedného z rezervných návrhov na desaťkorunáčku z druhej polovice 30. rokov. Lice desaťkorunáčky je s ním takmer zhodné, dvadsaťkorunáčka je z neho odvodená. Na pamiatku zvolenia Dr. J. Tisu za prezidenta vydali 26.

októbra 1939 aj dvadsaťkorunovú striebornú pamätnú mincu. Vďaka vyrazeniu 2 miliónov kusov ju mohol mať takmer každý občan.

■ SÚŤAŽ NA BANKOVKY

Slovenská národná banka 12. marca 1940 vyhlásila anonymnú súťaž na návrhy svojich bankoviek. Mala obrovský ohlas, návrhy zaslalo 32 uchádzačov. Žiaľ, dnes sú z nich známe iba štyri súbory návrhov. Komisia totiž vybrala ako použiteľné len návrhy Aurela Kajliche a Štefana Bednára a ako rezervu návrhy Jozefa Kubalu. Ostatné vrátila uchádzačom. Z nich sa nedávno objavili návrhy kremnického učiteľa Pavla Kováča. No žiaľ zasa zmizli, najskôr v rukách nejakého „investora“. Nuž, v takých časoch teraz žijeme...

Sústava mincí bola dobudovaná v roku 1940 a bankoviek v roku 1942 (okrem päťstokorunáčky, ktorú v definitívnej podobe vydali až 26. októbra 1944). Všetky sa vyznačovali dôrazom na národné a historické motívy a dobrým technickým a výtvarným spracovaním. Unikátna je rubová strana tisícokorunáčky, navrhnutá po viacerých úpravách v ateliéri Tlačiarne bankoviek v Prahe Jindrom Schidtom. Je výtvarne najinvenčnejším použitím Orlovej zbernej knižnice.

V lete 1940 boli zachytené stokorunáčky s falošnou pretlačou slovenský štát. Prvé falzifikáty boli primitívne. Vyrobil ich niekto, kto sa takto pokúsil „zachrániť“ zabudnuté československé bankovky. Obežníkomi boli o nich informované pošty, colníci dostali príkaz kontrolovať cestujúcich z Protektorátu, no celá vec sa inak na príkaz SNB utajovala. No počet bankoviek s falošnou pretlačou rástol, objavili sa aj päťsto- a tisícokorunáčky a prevažovali nebezpečné, profesionálne vyrobené falzifikáty. Nápadné je, že verejnosť bola s ich výskytom zoznámená až 27. februára 1941, teda v čase, keď sa schylovalo k útoku na Juhosláviu, čo by uzavrelo cesty, ktorými z Protektorátu cez Slovensko odbojári utekali na Západ. Isté je, že v súvislosti s ich výrobou s cieľom financovať emigráciu v Prahe gestapo zatklو maliara Vojtěcha Preisiga. Rozsiahle vyšetrovanie prebiehalo aj v tlačiarňi Vojtěcha Hrdinu v Prahe na Smíchove, no v jej prípade vzhľadom na iné falšovateľské aféry tejto tlačiarne boli motívy skôr čisto kriminálne a špekulačné. I keď, ktovie – trest za samotné falšovanie by bol miernejší ako za podporu odboja... Jeden z dvoch najnebezpečnejších typov falzifikátov pretlačil na stokorunáčkach protektorátna polícia zachytila v Brne, čo môže, ale nemusí súvisieť s miestom ich výroby. Na Slovensku bola väčšina stokorunáčok s falošnou pretlačou objavená dokonca až po ich stiahnutí z obehu v septembri 1941. Ostatné bankovky, ak boli zachytené, nakoniec SNB takmer všetkým majiteľom nahradila. Po roku 1941 ich prílev klesol, resp. pokračoval zo špekulačných dôvodov falzifikátmi biednej úrovne iba na moravsko-slovenskom pomedzí. Ponúka sa otázka, či tolerovanie obehu bankoviek s falošnou pretlačou a benevolentný prístup k občanom, u ktorých boli zachytené, nebol jednou z foriem účasti prof. Karvaša na odboji proti Nemcom? To sa však z pochopteľných dôvodov nikdy nedozvieme.

■ ŠIKOVNÍ FINANČNÍCI

Slovensko zdedilo po ČSR približne 13-percentnú infláciu, ktorá zhruba v rovnakom tempe pokračovala až do leta 1944. Prejavilo sa to cenovým nárastom, ktorý dosiahol v roku 1945 približne 250 percent úroveň z marca 1939. Pre zdražovanie museli byť v roku 1940 zvyšované

vané platy štátnych zamestnancov. Cenový rast však mal jeden klad. Udržoval rovnováhu medzi príjmami a výdavkami obyvateľstva a nehromadila sa nerealizovateľná kúpna sila. Na trhu napriek prídelovému systému či „prisnemu obhospodarovaniu zásob“, ako ho nazýval Imrich Karvaš, zavádzanému v druhej polovici roku 1941, bolo na Slovensku aj za vojny lepšie zásobovanie ako inde. To sa prejavilo aj tým, že sa zo Slovenska do Protektorátu pašovali potraviny.

Napriek nevýhodnému kliringovému kurzu slovenskí národohospodári dokázali riadiť obchod s Ríšou tak, že nevznikli voči nej také vysoké pohľadávky ako v Protektoráte. Koncom vojny išlo asi o 7 miliárd Ks, podľa niektorých údajov však len o 2,5 mld. Pomáhal tomu systém „skladačiek“. SNB s ich pomocou dovozovala vývoz tovaru do Ríše, iba ak už bol dovezený iný tovar v adekvátnej hodnote. Skladačky vyplácala dodatočne a len z protihodnoty dovezeného tovaru.

Inflačný tlak predstavovalo zamestnávajúce slovenských občanov v Ríši. Dostávali mzdu v markách, ktoré museli sčasti utrátiť na mieste za stravu a ubytovanie, no zvyšok mohli doma zameniť v kliringovom kurze za koruny. Keďže v Ríši boli vyššie platy ako na Slovensku, bolo to výhodné a krátkodobo si polepšili, lenže ich peniaze sa prelievali do obehu a rozriedovali menu.

Na hospodárstvo zle pôsobila vynútená účasť vo vojne. Odčerpávala pracovnú silu doma a stála nemalé náklady. Podobný dosah mal i odsun Židov. V roku 1944 sa prejavili hospodárske ťažkosti aj tým, že chýbali také jednoduché potreby na údržbu poľnohospodárskeho vybavenia ako ráfové železo a koža na stroje.

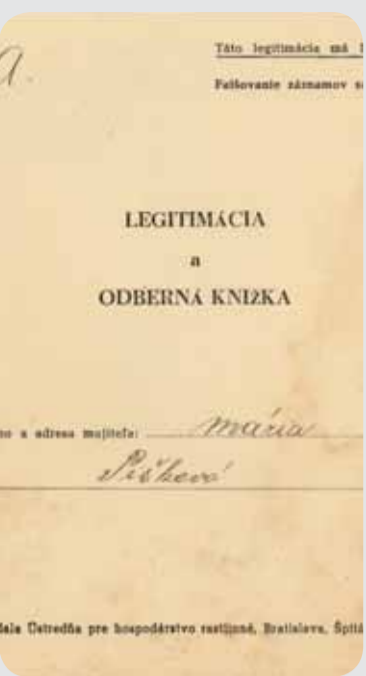
Katastrofálny vplyv na hospodárstvo a menu mala nemecká okupácia. Pre potrebu okupačnej armády vydvárala od septembra 1944 do marca 1945 SNB na základe zmienek Ministerstva financií okolo miliardy Ks mesačne. Dva prechody frontu – pri potláčaní SNP a pri oslobodení – znamenali ničenie, rabovanie, vypaľovanie domov, odvádzanie strojov, zásob potravín a dobytku. Príchod Červenej a Rumunskej armády a Čsl. armádneho zboru znamenal ďalšie rozmnoženie obeživa inváznymi poukážkami. Následkom toho, ako aj pre náklady na obnovu zničenej infraštruktúry a výmenu maďarských peňazí za koruny na južnom Slovensku stúpil peňažný obeh o ďalších 5 mld. Ks a v októbri 1945 dosiahol 16 mld. Ks. Zároveň sa prudko zhoršilo zásobovanie najmä na severovýchode, čo hodnoty meny nepridávalo...

Slovenská národná banka sa zrýchľujúcu infláciu pokúsila v lete tlmiť kolkovaním bankoviek a inváznymi poukážkami v hodnote sto, päťsto a tisíc korún. Pri kolkovaní sa majiteľom vracali iba hotovosť do dvetisíc korún. Zvyšok sa ukladal na viazané vklady, uvoľňovali ich len na odôvodnenú žiadosť. Zároveň tým SNB zabránila dovoz inváznymi poukážkami z Moravy a Čiech alebo dovozu slovenských peňazí, ktoré vyviezli utečenci a nemeckí vojaci na Západ.

V lete 1945 však už prebiehali rokovania o zjednotení meny v obnovenom Československu, na ktorých experti SNB, najmä Július Pázmán, predkladali racionálne predstavy o riešení tejto otázky a ochrane slovenských hospodárskych záujmov.

Bankovky:	Penny	1000	10000	100000
Americká D.M. 1 dollar	90,00	90,00	90,00	90,00
Britská 1 libra sterling	100,00	100,00	100,00	100,00
Argentínska 100 n. moneda	614,00	614,00	614,00	614,00
Belgická 100 belgie	20,00	20,00	20,00	20,00
Benátska 100 leva	100,00	100,00	100,00	100,00
Danská 100 koruny	100,00	100,00	100,00	100,00
Francúzska 100 francov	100,00	100,00	100,00	100,00
Grécka 100 drachm	100,00	100,00	100,00	100,00
Lotyšská 100 latvian	100,00	100,00	100,00	100,00
Ľubov. de 100 zł. 100 zł.	100,00	100,00	100,00	100,00
Kanádska 100 dolar	100,00	100,00	100,00	100,00
Ruská 100 rubľov	100,00	100,00	100,00	100,00
Slovenská 100 korún	100,00	100,00	100,00	100,00
Slovenská 100 korún	100,00	100,00	100,00	100,00
Slovenská 100 korún	100,00	100,00	100,00	100,00
Talianska 100 lire	100,00	100,00	100,00	100,00
Čínska 100 korún	100,00	100,00	100,00	100,00
Nemecká minca	100,00	100,00	100,00	100,00

DEVISY		DEVISY	
Berlín		Praha	
Britská 1 libra sterling	248,00	100,00	100,00
Americká 1 dollar	200,00	100,00	100,00
Argentínska 100 n. moneda	150,00	100,00	100,00
Belgická 100 belgie	100,00	100,00	100,00
Benátska 100 leva	100,00	100,00	100,00
Danská 100 koruny	100,00	100,00	100,00
Francúzska 100 francov	100,00	100,00	100,00
Grécka 100 drachm	100,00	100,00	100,00
Lotyšská 100 latvian	100,00	100,00	100,00
Ľubov. de 100 zł. 100 zł.	100,00	100,00	100,00
Kanádska 100 dolar	100,00	100,00	100,00
Ruská 100 rubľov	100,00	100,00	100,00
Slovenská 100 korún	100,00	100,00	100,00
Slovenská 100 korún	100,00	100,00	100,00
Talianska 100 lire	100,00	100,00	100,00
Čínska 100 korún	100,00	100,00	100,00

Národný chlieb a odberné knižky

Neistá atmosféra v marci 1939 vyvolala miestami zásobovacie poruchy, lebo ľudia si urobili zásoby. No po stabilizácii situácie sa všetko rýchlo vrátilo do starých koľají. Keď 1. septembra 1939 vypukla vojna, v Nemecku hneď zaviedli prídely na potraviny, obuv a ošatenie.

Protektorát nasledoval Nemecko 2. októbra a rýchlo po ňom aj ďalšie štáty. V lete 1940 fungovalo normálne zásobovanie už iba na Slovensku. A to vďaka tomu, že po strate úrodného juhu boli zavčasu osiate plochy vo vyšších polohách. V roku 1940 sa však v celej Európe urodilo asi o 16 percent obilia menej. Neúrodu priznal aj prezident Tiso na dožinkových slávnostiach. Tlač však ubezpečovala, že pri rozumnom hospodárení Slovensko do ďalšej úrody vydrží. Lenže už v októbri sa predaj cukru obmedzil na jeden kilogram na osobu a mesiac, objavili sa vyhlášky stanovujúce maximálne a čoraz nižšie zásoby potravín v domácnostiach. Upozorňovalo sa aj na možnosť domových kontrol. Koncom zimy sa zistilo, že zásoby chlebového obilia prestávajú stačiť. Obmedzilo sa pečenie bieleho pečiva a do chleba sa začala pridávať jačmenná múka a zemiaky. Predával sa pod názvom Národný chlieb. Iný sa piecť nesmel. Na jar 1941 začali noviny psychologickú prípravu na zavedenie prídelového systému aj na Slovensku. Spustil sa 1. júla Odbernými listami na múku a pečivo. V septembri ich nahradili Odberné knižky a legitimácie. Každý si ju prihlásil u svojho obchodníka, a ten mu do nej zaznamenával nákupy. V októbri sa prídelový systém rozšíril na ďalšie potraviny. Na rozdiel od Protektorátu to však bol systém nedôsledný a ťažšie kontrolovateľný. Vďaka vysokému podielu vidieckeho obyvateľstva, ktoré si časť potravín dorábalo samé, dopadol aj na menší počet ľudí. Fungoval až do konca vojny, no po prechode frontu a vyrabovaní mnohých dedín sa takmer zrútil najmä na severovýchodnom Slovensku, ktoré sa dostalo na pokraj hladu.

Zbyšek ŠUSTEK

Bratislavské divadlo Aréna oslávi stoosemdesiatpäť rokov od založenia

Nevšedná scéna v zrkadle rokov

Alexander GOCZ – Foto: archív

Staršia a stredná generácia Bratislavčanov sa zrejme pamätá na zvláštnu majestátnu budovu, ktorú miňali, keď sa so svojimi ratolesťami vybrali cez víkend na prechádzku na petržalskú stranu Dunaja, napríklad do Sadu Janka Kráľa. Stála akoby zakliata v čase, jemne schátraná a občas z nej vyšlo nákladné auto označené logom vtedajšej Československej televízie. Málokto z okoloidúcich však vedel, že v múroch tejto stavby, pripomínajúcej tak trochu zámoček, sídlilo jedno z najstarších divadiel v Bratislave.

Budova Divadla Aréna v Bratislave.

„Nič nemôže byť menej umelecké ako toto divadlo, ktorého strechu tvorí modrá nebeská klenba, podlahu zelený trávnik, bočné kulisy sa upevňujú na agáty a iné stromy... Hrávajú tu hry, ktorým sa vraví Spektakelstuc-

ke a v ktorých privedú na javisko kone a iné neprimerané veci, len aby to vyvolalo efekt. Do jednej hry bol napríklad vložený aj tanec divochov, aj keď niektoré figurantky mali na sebe málo odevu a boli príliš telnaté.“ Tak-

to opisala svoje dojmy z divadelného predstavenia anglická cestovateľka Julia Pardoe v roku 1939. Drevené divadlo, otvorené 26. júla 1828 Möllerovou hrou Graf Waltron oder die Subordination, dal postaviť jeho prvý

riaditeľ August Stöger, pričom ho aj sám naprojetoval podľa vzoru talianskych amfiteátrov. Javisko bolo ohraničené kmeňmi stromov a polkruhová aréna, určená pre divákov, bola bez akejkoľvek výzdoby, iba zo surového otesaného dreva. Z neho boli aj parter, galéria a šesť lôží, ktoré mali abo-nované rodiny z vyššej spoločnosti.

■ OBLÚBENÁ SCÉNA

Divadlo sa zakrátko stalo obľúbenou prešporskou destináciou, najmä v nedeľu a vo sviatky. Vtedy bol petržalský sad plný rekreatov, ktorí hľadali oddych aj v neďalekých hájovniach. Napriek Angličankinmu nelichotivému hodnoteniu boli často svedkami kvalitných predstavení v podaní viedenských hercov. V sezóne 1892/1893 tu začínal slávny Max Reinhardt. Tento divadelný režisér a mág javiska v tom čase ešte ako mladý herec hrával v Divadle Aréna niekoľko sezón. Divákov i divadelných odborníkov nadchol mnohými úlohami, napr. ako Franz Moore v Schillerových Zbojníkoch. Divadlu sa stala osudnou jeho drevená konštrukcia a zlovyk návštevníkov – baľkať z tureckých fajok. Viackrát vyhorelo, a preto bolo v roku 1898 nahradené dodnes stojacou kamennou budovou, ktorú projektoval Ettore Fendri.

■ POLSTOROČIE MLČANIA

Po druhej svetovej vojne a pripojení Petržalky k Bratislave bola budova divadla pre verejnosť zatvorená na takmer päťdesiat rokov. Slúžila ako sklad Československej televízie v Bratislave a nenápadne chátrala. V roku 1994 založil známy slovenský mím Milan Sládek Nadáciu za obnovenie divadla Aréna a v nasledujúcom roku sa začalo s rekonštrukciou. Prvou premiérou v zrekonštruovanom divadle bol Grand Pierot a čoskoro nasledovali ďalšie hry: Kráľ Ubu, Figarova svadba, Carmen, Trojgrošová

opera. V roku 2002, po prechode divadla do zriaďovateľskej kompetencie Bratislavského samosprávneho kraja, bol vymenovaný za riaditeľa populárny herec Juraj Kukura. Ten priniesol nový koncept multizárodného divadla, v ktorom sa hrá súčasná i klasická činohra, muzikál, tanečné predstavenia a miesto v ňom majú i popové, rockové a džezové koncerty. Prvým predstavením uvedeným za novej éry bola hra You (2003) od súčasnej ruskej autorky Oľgy Muchinovej v réžii mladého Mariána Amslera. Jednou zo základných línií Divadla Aréna je iniciovanie vzniku pôvodných slovenských hier na objednávku divadla. Týmto spôsobom prišli na svet hry tvoriace tzv. Občiansky cyklus. Jeho prvou časťou je tzv. „Totalitná trilógia“ zahŕňajúca hry Tiso, Dr. Gustáv Husák a Komunizmus. Občiansky cyklus pokračuje hrou Kukura, ktorej Pavel Kohout pridelil voľný podtitul „kapitalizmus“. Piatou časťou otvoreného cyklu bola v roku 2012 hra Viliama Klimáčka Holokaust v réžii Rastislava Balleka.

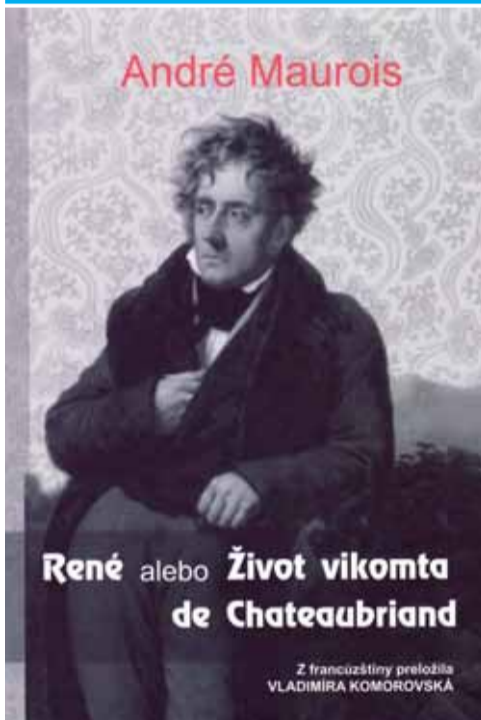
■ PRIVILÉGIUM DETÍ

Okrem divadelných predstavení organizovalo Divadlo Aréna v rokoch 2003 až 2008 celonočné polymuzické komponované programy v réžii Jozefa Bednáríka, v ktorých účinkovali poprední slovenskí i zahraniční umelci. Takto vznikla v roku 2003 Židovská noc, o rok neskôr Rakúska noc a nasledovali Nemecká, Švajčiarska a Talianska noc. Od roku 2003 organizuje divadlo Aréna spolu s Univerzitou Komenského jedinečný projekt – Det-skú Univerzitu Komenského. Počas letných prázdnin tu majú stovky detí z celého Slovenska vo veku 9 až 14 rokov možnosť študovať za podmienok ako vysokoškolskí študenti, pričom témy pravidelných prednášok vychádzajú z odborného zamerania profesorov, ale sú prispôbené veku a záujmom detí.

roztopašník reštaurátorom kresťanstva

André Maurois: René alebo Život vikomta de Chateaubriand, Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2012

KNÍHA TÝŽDŇA

Niektoré knižky zo života spisovateľov sa čítajú lepšie než ich vlastná tvorba. Aj keby malo ísť o laureátov Nobelovej ceny, ich pestrý a bohatý život je vďačnou témou pre mnohých, tiež vynikajúcich spisovateľov. Tak ako prvé slovenské vydanie knižky autora Andrého Mauroisa.

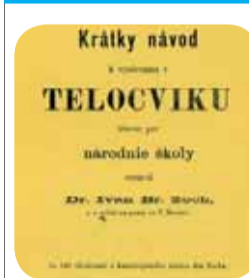
François-René de Chateaubriand sa narodil v roku 1768 vo Francúzsku, ktoré sa koncom osemnásteho storočia zmietalo v revolúcii a na sklonku roku 1799 uchopil moc v krajine Napoleon. Keď Chateaubriand v roku 1848 zomrel, búrla sa celá Európa. Život vikomta de Chateaubriand v podaní Andrého Mauroisa je skvelým ponorom do duše tohto romantika aj do doby, v ktorej žil. Autor namaloval jeho portrét slovami farbistejšie, než by to urobil maliar s bohatou paletou farieb. „Ako cestovateľ osemnásteho storočia a spisovateľ devätnásteho storočia, Rousseauov stúpenec a reštaurátor kresťanstva, roztopašník a katolík celý život balansoval medzi vierou a pochybnosťami. Ako monarchista sa na staré koléná priatelil s nepriateľmi monarchie.“ Alebo: „Víťazstvo jeho umenia spočíva práve v porážke vlastnej prirodzenosti.“

Chateaubriand celý život túžil byť niekým. Stal sa významným spisovateľom, chvíľu pobudol v politike ako vyslanec Francúzska či minister zahraničných vecí. Maurois o ňom napísal, že sa mu nevydaril pokus „učiť“ zo svojho života umelecké dielo, no vytvoril „umelecké dielo o svojom živote“.

Dielo, aké napísal Maurois, by sotva vzniklo v dnešnej elektronickej dobe, lebo je prešpikované citáciami zo zachovanej korešpondencie. Verne zachytáva vzťahy medzi dôležitými osobami spisovateľovho záujmu. Maurois sa predstavuje ako schopný psychológ, ktorý dokáže svoju „obet“ odhaliť vo veľmi intimných poryvoch duše. Zaujímavá osobnosť, zaujímavá doba a majstrovstvo autora sú zárukou nevšedného čitateľského zážitku.

Eva ZELENAYOVÁ

MEDAILÓN

Patril k najvýznamnejším slovenským vedcom. Zaoberal sa mnohými vednými odborami – fyzikou, matematikou, chemiou, meteorológiou, geológiou, botanikou, zoológiou. Zúčastnil sa na Memorandovom zhromaždení v roku 1861 a podporil vznik Matice slovenskej v roku 1863.

Narodil sa 24. júna 1863 v obci Jasenová v rodine evanjelického farára Ctibora Zocha, jedného z najbližších Štúrových spolupracovníkov. Po maturite v roku 1862 začal študovať matematiku a fyziku na Technickej vysokej škole vo

Polyhistor a encyklopedista

Viedni a neskôr na univerzite v Erlangene. Od roku 1866 pôsobil ako profesor na gymnáziu v Revúcej. Aktívne sa zapájal aj do mimoškolskej činnosti a zakrátko sa dostal do problému s maďarskými úradmi, pretože svojich žiakov viedol k slovenskému uvedomeniu, čo narážalo v tom období na silný odpor. Bol za to väznený a vyšetrovaný. Už počas pôsobenia v Revúcej vydal učebnicu fyziky pre slovenské gymnáziá, reálky a domáce poučenie podľa najnovšieho stavu vedy. Zostavil aj iné učebnice, ktoré sám ilustroval. Zaoberal sa tiež metódou vyučovacieho procesu.

V roku 1867 sa zúčastnil na Svetovej výstave v Paríži, kde vystavoval svoj prístroj na meranie rýchlosti zvuku v plynoch, a na Svetovej výstave vo Viedni, kde vystavoval „model kachiel na povetrmie kúrenie a Nového spôsobu Dzierzonák“. Po zložitých životných zvratoch ho prijali za profesora v Osijeku. Neskôr sa stal riaditeľom štátneho gymnázia v Sarajeve a v Petrinji, kde založil meteorologickú stanicu. V tomto období publikoval vedecké práce z oblasti prírodných vied (fyziky, matematiky, meteorológie), z oblasti pedagogiky metodické práce v srbskom aj v nemeckom jazyku a tiež práce o srbskom školstve. Zaoberal sa aj dejinami školstva a dejinami niektorých vedných odborov. Počas prázdnin sa vracal do svojej rodnej krajiny. Okrem vedeckých prác bol literárne činný aj v ďalších oblastiach: písal anekdoty, cestopisy, humoresky, poviedky a beletrizované príhody, zostavoval divadelné hry pre mládež. Jeho práce boli uverejňované v slovenských a inojazyčných periodikách, zborníkoch, ročníkoch a kalendároch. V roku 1908 odišiel do penzie a presťahoval sa do Modry. Tu aj 16. decembra 1921 zomrel.

Helena RUSNÁKOVÁ

HUMORESKA

Dnes sa už našinec nemôže na nič spoľahnúť. Podľa kalendára je leto, ale horúčavy strieda zima, dážď, búrky, krúpy a nabudúce azda aj zasněž. Pán počasia ľko sa už radšej ani na ulici neukáže, aby ho nasrdený záhradkár neinzultoval nahnitou paradajkou. V televíziách mastia reprízy a seriálovo závislí „panelákovci“ a podobné sorty ohryzájú od zúfalstva koaxiálne káble. Ešteže tých najpo-stihutejších divákov dorazila nemonovaná komerčná televízia s reality šou, kde súčasní Ťapákovci mordujú desiatich tučkov na farme. Vidieť to pani Božena Slančíková Timrava,

tak napíše také dielo, že by sa súdila najbližších desať rokov. Ale vráťme sa k letu. Poslanci sa po úmornom poliňovaní v parlamente vyparili na dovolenky a Martinka z Turca pravdepodobne neporodila. Čím už si, dofra-

si aj povzdychne: Chúďatka, nadreli sa po celý rok, tak nech si oddýchnu. Avšak po sústavnejšom čítaní bulváru zistia, že spomínané hviezdy majú takých letných dovolení z troch, potom vypadnú pred jesennými pľuštami

skrine gumáky, pršať prestane, ale pre zmenu sa rozfúka, až si útlejší jedinci objednávajú v stavebninách tehly, aby mali čím naplniť ruksaky a zaťažiť svoje telesné schránky. Až to všetko zvládneme, znovu udrú horúčavy ako

tak leto dalo predat', určite by mnohí ľudia neváhali. Za utržené peniažky by si potom kúpili zájazd do Grónska, kde by vysedávali na ľadovci a pozorovali mrože. Predostrel som tento nápad jednému známemu. Na chvíľu sa zamyslel a potom povedal: Ja by som toto leto nepredával. Skúsil by som ho vymeniť. Na moju naivnú otázku za čo by ho menil, odpovedal s čudným zábleskom v očiach: Za jeseň 1989. To si piš, že by som sa ja hľupák inak zariadil ako vtedy. Chvíľu som na známeho cíval a potom som si uvedomil, že by sa k nemu určite rado pridalo celkom slušné percento našincov.

Marek DANKO

Vymením premenlivé leto za jeseň 1989

sa, človek môže byť istý?! Nanajvyš tak tým, že keď otvoríte ktorékoľvek noviny, s výnimkou Katolíckych novín a SNN, zovšadiaľ na vás útočia fotky viac či menej obnažených celebrit, ako šantia na pláži, či rozvalujú sa pri hotelovom bazéne v tých najexotickejších destináciách. Čo súcitnejšia duša

niekde na Bahamy a zimu strávia na lyžovačke. Kedy potom pracujú, ostáva záhadou. Leto medzitým pokračuje vo svojich zlotrilostiach. Len čo sa necháme presvedčiť, aby sme dodržovali pitný režim a nachystáme si ráno fľašu s nealkoholickou minerálkou, začne pršať. Keď konečne objavíme na spodku

na Sahare. Jediným východiskom pre obyvateľov krásavice na Dunaji je intenzívne myslieť na blížiace sa voľby bratislavského župana a hneď ich ochladiť mráz, ktorý sa im začne špacirovať po chrbte. Skrátka, ako písal klasik Vančura: Tento spôsob leta sa mi zdá tak trochu nešťastný. Keby sa

Významný vlastenec a národno-osvetový pracovník Jozef Honza-Dubnický

Bol pri príprave Clevelandskej dohody

Ferdinand Vrabel – Foto: archív autora

Zabudnutý čtenícký rodák Jozef Honza-Dubnický (1884 – 1965) bol významný vlastenec a národno-osvetový pracovník pred prvou svetovou vojnou doma a po vysťahovaní sa do USA v roku 1910 aj medzi Slovákami v Amerike. Už ako dvadsaťročný organizoval rozširovanie slovenskej tlače medzi obyvateľmi Čhtelnice, usporadúval verejné zhromaždenia a bol v písomnom styku s takými poprednými slovenskými politikmi, ako bol Ferdiš Juriga, František Skyčák, Milan Hodža, Július Markovič a ďalší.

Jozef Honza, teraz Dubnický.

Honza na vlastnej koži spoznal perzekúciu uhorskej štátnej moci, preto sa vysťahoval do USA, kde nadviazal kontakty s významnými predstaviteľmi Slovákov v USA – Petrom V. Rovniankom, Albertom Mamatejom, Milanom Gettingom a ďalšími. Pôsobil v Slovenskej telocvičnej jednote Sokol, v Slovenskom spevokole, bol zakladateľom osvetovej spoločnosti Národ a bol aktívny aj v niekoľkých ďalších slovenských organizáciách. V Amerike pracoval ako sadzač v tlačiarni, ale vždy si našiel čas aj pre osvetovú prácu medzi rodákmi, ktorých chcel prebudíť k väčšej aktivite.

■ ILUSTROVANÝ DENNÍK

Zúčastnil sa na prípravných poradách ku Clevelandskej dohode – prvému dokumentu o spoločnom postupe Čechov a Slovákov v boji za národné oslobodenie, ktorá bola podpísaná 22. októbra 1915, teda v čase, keď už v Európe zúrila Veľká vojna, nazvaná neskôr prvou svetovou vojnou, a zároveň v Rakúsku-Uhorsku pokračoval zápas proti útlaku a za samostatnosť Slovákov, Čechov a iných národov. Clevelandskú dohodu medzi Slovenskou Ligou a Českým národným združením podpísali po niekoľkomesačnom rokovaní. Táto dohoda hovorila o spolupráci medzi Čechmi a Slovákami pri plnení päťbodového programu, cieľom ktorého bola samostatnosť Slovenska a českých krajín a ich spojenie do federatívneho zväzku štátov s úplnou národnou autonómiou Slovenska, s vlastným snemom, vlastnou štátnou správou, používaním slovenského jazyka, vlastnou finančnou, politickou samosprávou a kultúrnou autonómiou.

Vo svojom trojväzkovom, krasopisne rukou písanom ilustrovanom denníku (vedel úžasne kresliť), ktorý je doplnený aj originálnymi osobnými dokumentmi a korešpondenciou s významnými osobnosťami, Honza podrobne opisuje situáciu v Uhorsku

pred prvou svetovou vojnou. Prináša zaujímavé detaily o národnostnom a politickom útlaku na Slovensku aj o obranných reakciách našich predkov. Nesmierne zaujímavé sú jeho postrehy na okraj vznikajúcich nových smerov slovenskej politiky a diferenciacie medzi slovenskými politikmi.

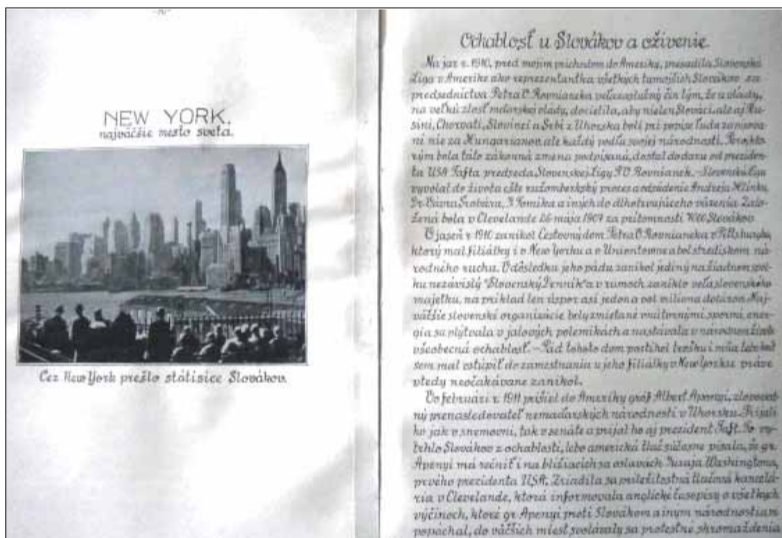
Honza sa zúčastnil aj na zakladajúcej schôdzi Slovenskej ľudovej strany 14. decembra 1905 v Žiline. Máme tu svedectvo priameho účastníka, aké boli vtedy časy a akými všelijakými spôsobmi sa agitovalo: „D-ra Ferdiša Jurigu, vajnorského farára a poslanca uhorského snemu, charakterizujú mnohé epizódy. Mne utkvela v pamäti táto: My od Bratislavy prišli sme na žilinskú schôzdu 14. XII. 1905 už za brieždenia. Keď ma Juriga v Žiline zbadal, zavolať ma „robiť slovenskú politiku“. Začali sme chodiť na žilinské námestie z putiky do putiky. Juriga bral z rúk sedliakov vysoké a úzke poldecovky s pálenkou, odpíjal z nich len tak pre meno, tľapkal sedliakov po pleciah a pritom ich pobádal, aby sa tých kadejakých čvachov nebáli. Už dnes sa založí taká slovenská politická strana, ktorá vymôže

Slovákom rečové práva a i to, aby mali väčší kus chleba. Pri tom rozdával i „Katolícke Noviny“. Keď to videl z ulice Dr. Pavol Žiška, pre slovenčinu prehánaný kaplán, vtedy už asi na 13. kaplánke, vyjadril sa: „No, dobrý som Slovák, ale toto, čo Juriga, by som nedokázal.“

■ EXIL ZA MOROM

Honza sa v roku 1910 vysťahoval do Ameriky, kde pracoval ako sadzač a súčasne spolupôsobil v rôznych krajských organizáciách, bol riaditeľom Slovenského spevokolu, hrával divadlá, cvičil v Slovenskej telocvičnej jednote Sokol atď. Spolupracoval s poprednými predstaviteľmi Slovenskej Ligy, v roku 1917 sa stretol aj s Milanom Rastislavom Štefánikom. Napriek tomu, že si Honza v Amerike založil rodinu, neváhal a na Štefánikovu výzvu vstúpil do dobrovoľníckeho vojska, s ktorým odišiel na front do Francúzska, kde bojoval ako príslušník 21. pešieho pluku. Dotiahol to až na nadporučíka, čo bola na vtedajšie pomery najmä u Slováka vysoká hodnosť.

Po skončení vojny sa Honza vrátil do oslobodenej vlasti. Žil v Nitre a v Trnave a venoval sa tak verejnej práci, ako aj obchodovaniu. Je veľká škoda, že sa na tohto významného čteníckého rodáka, svedka významných udalostí zo začiatku minulého storočia a priameho účastníka kultúrnych, politických i ozbrojených bojov za slobodu nášho národa medzitým zabudlo. Dúfajme, že knižné vydanie jeho spomienok, ktoré sa pripravuje a malo by vyjsť na jar budúceho roku, Jozefa Honzu-Dubnického vráti do povedomia nielen odborných kruhov, ale i rodákov v Čhtelnici aj v širšej verejnosti.

Hudobný skladateľ Tibor Andrašovan zložil pre Egypťanov štátnu hymnu

Inšpiráciu hľadal najmä vo folklóre

Pavol M. KUBIŠ – Ilustrácia: autor

Skladateľ Tibor Andrašovan (3. apríla 1917 Slovenská Lupča – 14. júna 2001 Bratislava) je autorom prvej slovenskej opery a prvého baletu v dejinách slovenskej hudby. Jeho rozsiahle dielo, ktoré dáva ľudu pod Tatrami nevšedné hodnoty, možno rozdeliť na tvorbu pre súbory umeleckej tvorivosti, zborovú, filmovú a scénickú hudbu, operety, opery, balety a diela pre symfonické orchestre. A ešte voľačo...

„Už ako bansko-bystrický študent som upravoval ľudové piesne pre vojenskú kapelu, účinkoval v študentskom spevokole a v hudobnej skupine, s ktorou som počas prázdnin vystupoval aj v bližšom či vzdialenejšom okolí a v kúpeľných mestách, mestečkách,“ pripomína v mnohých rozhovoroch o svojom detstve a mladosti majster Andrašovan.

■ MAJSTROVSKÝMI SCHODÍKMI

Po maturite študoval v Bratislave hudobnú vedu a súčasne na hudobnej a dramatickej akadémii kompozíciu a dirigovanie. Hneď nato pokračoval v štúdiách na majstrovskej škole v Prahe a na tamojšej Karlovej univerzite absolvoval ešte hudobnú vedu.

„Chcel som získať aprobáciu učiteľa, a tak som musel vyštudovať hudobné vedy a urobiť štyri štátne skúšky: klavír, organ, spev a husle... Veľmi rád som učil. Moji študenti ma dosiaľ (z rozhovoru v roku 1998 –

pozn. aut.) pozývajú na stretávačky. Rád sa s nimi schádzam, sú to teraz vlastne už moji kolegovia – a sú, bohužiaľ, už všetci v penzii...“

Tibor Andrašovan pôsobil v Slovenskom národnom divadle v Bratislave ako dramaturg a dirigent opery (1947 – 1957), dvakrát bol riaditeľom Slovenského ľudového umeleckého kolektívu (SLUK), ale takmer desať rokov účinkoval aj ako hudobník v zahraničí – ako klavirista na obchodnej lodi, ale tiež prednášal na univerzitách v Japonsku a Spojených štátoch amerických, dirigoval rôzne orchestre v Mongolsku, Egypte, Gruzínsku a inde.

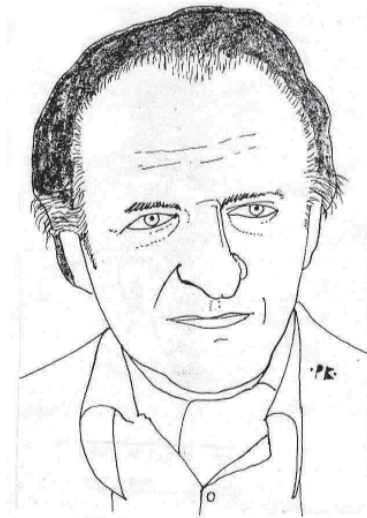
■ HUDBA K FILMOM

Ako skladateľ patril k najplodnejším a najúspešnejším autorom scénickej hudby k dokumentárnym i hraným filmom, najmä v začiatkoch obdobia rozvoja slovenskej kinematografie – Katka, 1950; Rodná zem, 1954; Drevená dedina, 1955; Štvorylka, 1955; Rok na dedine,

1956; Jánošík, 1962 – 1963; Majster kat, 1966; Traja svedkovia, 1968; Očovské pastorače, 1973; Sebechlebskí hudci, 1975... Tibor Andrašovan sa autorsky podpísal pod vyše 150 filmov.

Vytvoril i viacero oper, operiet a baletov, najmä na libretá slovenských klasikov – Figliar Gefo (Jozef Hollý), Pánska volenka (Janko Jesenský), Hájnikova žena (P. O. Hviezdoslav)...

„Opera Hájnikova žena mala svetovú premiéru v roku 1974 na bansko-bystrickej opernej scéne,“ píše PhDr. Marianna Bárdiová, vtedajšia vedúca Literárneho a hudobného múzea v Banskej Bystrici. „Slovensko, jeho históriu, tradície, ľudovú i súčasnú hudobnú kultúru nielen celým srdcom Andrašovan miloval, ale po celý život výrazne propagoval v mnohých krajinách sveta. Tento svoj vzťah vyjadril aj v cykle štrnástich orchestrálnych skladieb Tance zo Slovenska, v ktorom chcel pre nás, podobne ako

Antonín Dvořák v Slovanských tancoch, zachovať bohatosť ľudovej hudby z viacerých regiónov našej krajiny...

■ HYMNA PRE EGYPT

„Keď som zložil operu Šach a Šachrazád, túžil som, aby jej premiéra bola v Egypte, pretože prvý preklad do arabčiny sa uskutočnil práve tam. Pomáhali mi s ním arabskí chlapci, čo sa narodili slovenským matkám a žijú

tam,“ prezradil majster Andrašovan Eve Macháčkovej (Slovenské story) v roku 1998.

Na Egyptskú arabskú republiku sa viažu aj jeho mimoriadne zážitky – a „ešte voľačo“: „V roku 1956, keď sa končila vojna pri Suez, dirigoval som tam koncert a rozmýšľal, čo dať ako prídatok. Zašiel som medzi vojakov zistiť, čo spievajú, a oni že Allahu Akbar. Ale oni to nespievali, iba opakovali slová, keď išli do boja: Allahu Akbar, Allahu Akbar... Ja som z toho urobil melódiu pre zbor a orchester. Na koncerte bola vláda aj prezident G. Násir. Spievalo tisícov vojakov a vyvolalo to obrovské uznanie. Násir mi usporiadal recepciu, ktorá trvala tri dni. Plavili sme sa na lodi z Alexandrie do Memfisu a egyptské tanečnice nám tancovali brušné tance. Zabávali sme sa samozrejme bez alkoholu. Nápoje sme mali vo všetkých farbách, vyrobené z melónov a rôznych bylín. Jedol som egyptský chlieb, mandle, olivy. Nikdy na to nezabudnem, bolo to skutočne krásne...“ spomína skladateľ.

Tibor Andrašovan ani vo sne nepredpokladal, že táto jeho skladba sa po čase stane egyptskou štátnou hymnou...

„Mám doklad, že autorom som ja, ale Egypťania nikomu neplatia tantiemy. Ani si nemyslím, že by sa vôbec chceli priznať k tomu, že im hymnu skomponoval Neegyptan...“ uzatváral rozhovor slovenský hudobný skladateľ pred päťástimi rokmi.

Návraty k Svetovému stretnutiu Slovákov v Košiciach 2013 Festivalové radosti a vďační Slováci

Michal BADÍN – Foto: Monika BABALOVÁ

Tohtoročné košické, ale najmä matičné Svetové stretnutie Slovákov nebolo o veľkolepých vystúpeniach domácich „populárnych“ kapiel. Tentoraz to bolo výhradne o matičiaroch i Slovákoch z rôznych kútov sveta – a možnosť podieľať sa na oslavách veľkého výročia príchodu svätých Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu, založenia Matice slovenskej, 20. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky či storočnice Gorazda Zvonického neprichádza každý deň.

Hlavnou súčasťou atraktívnej programovej ponuky celého festivalu boli najmä folklórne vystúpenia súborov zo Slovenska i zo zahraničia. Srbsko, Česko, Kanada, USA, Ukrajina, Bulharsko, Maďarsko, Rakúsko – to sú krajiny, odkiaľ naši rodáci precestovali nemalé kilometre, aby prispeli svojím umením medzi Slovámi v Košiciach. Počas ich vystúpení v centre východoslovenskej metropoly som sa snažil predstaviť si, ako je možné, že po také dlhé roky dokázal náš folklór prežiť povedzme v USA či v Kanade... Keď som sa potom nocou vracal z posledného festivalového programu a zbadal som ich tancovať a muzikovať v internátnej jedálni, kde sme boli všetci ubytovaní, našiel som odpoveď – títo (predovšetkým mladí) ľudia majú folklór

v krvi. Preto nie je iba slovenský, ale aj svetový.

■ ZVONICKÉHO STOROČNICA

Súčasťou programu Svetového stretnutia Slovákov boli aj oslavy storočnice Gorazda Zvonického. V jeho rodnej obci Močarany, ktoré sú dnes mestskou časťou Michaloviec, predseda Matice slovenskej Marián Tkáč spolu s podpredsedom NR SR Jánom Figeľom a s mnohými predstaviteľmi cirkevného i verejného života otvorili pamätnú izbu tohto saleziánskeho kňaza, pedagóga, ale najmä básnika a publicistu. Nachádza sa v priestoroch bývalej močarianskej školy, ktorú aj s podporou Matice slovenskej Zvonického rodáci nanovo zrekonštruovali.

Michalovčania jeho občianskym menom dokonca pomenovali novú ulicu v meste a pripravili na jeho počesť krásne podujatie, za ktoré by sa nemuselo hanbiť ani žiadne väčšie mesto na Slovensku. Veď centrom celej slávnosti bolo eucharistické slávenie, ktorému predsedal Jeho Excelencia Mons. Bernard Bober, košický arcibiskup metropolita. Otec arcibiskup vo svojej homilii vyzdvihol veľkosť osobnosti Gorazda Zvonického a jeho odkaz pre budúce generácie.

V Močaranoch uviedli aj poštovú známku, ktorú pri príležitosti storočnice Gorazda Zvonického emitovala Slovenská pošta.

■ VĎAČNÍ SLOVÁCI

Po návrate z Michaloviec som v centre mesta stretol divadelníkov z vojvodin-

ského Kysáča – tí sa tiež práve vrátili, ale zo Spišskej Novej Vsi, kde vystupovali v rámci festivalu. „Cítíme sa na Slovensku naozaj ako v domovine. Vždy, keď je možnosť, prideme, hoci máme doma veľa roboty a starostí. Stretnúť sa s dobrosrdečnými ľuďmi, to je pre nás najviac,“ hovorí Janko Privizer, režisér a vedúci súboru.

Pridáva sa k nemu aj herečka Marína: „Slovenské prostredie je ku nám veľmi žičlivé, vďaka tomu vieme, že to, čo robíme doma, má stále zmysel,“ dodáva.

Na pódiu zatiaľ spievajú a tancujú detské folklórne súbory, okoloidúci ľudia sa pristávajú a tešia sa spolu s nimi. „Je príjemné vidieť, že mladí stále majú záujem o folklór a o naše tradičné umenie. Nevedela som, že v týchto dňoch je v Košiciach matičný festival, išla som prvý deň iba náhodou okolo. Ale teraz chodím každý deň, aj dnes som prišla s vnučkou,“ hovorí pani Elena. Diváci si k programu cestu naozaj našli – svedčí o tom aj plné námestie pred pódium na Dolnej Bráne počas sobotňajšieho galaprogramu.

■ POZNÁMKY DO DISKUSIE

Štvordňový program Svetového stretnutia Slovákov bol naozaj boha-

tý a rozmanitý. Je veľmi dôležité, že uspokojil všetky divácke skupiny – a to nielen čo sa týka vekovej kategorizácie, ale aj rôznorodej náročnosti umeleckého spracovania. Najväčší podiel na tom má najmä pani Klára Sádová, neúnavná košická matičiarka.

Počas festivalu sa v Košiciach konali aj ďalšie podujatia, týkajúce sa najmä cyrilo-metodského výročia. V tejto súvislosti ma trochu zamrzelo, keď som vo štvrtok mimo programu SSS mal možnosť vypočuť si v Dóme sv. Alžbety svetovú premiéru Posolstva Slova – symfóniu pre tenor, bas a veľký orchester skladateľa Mirka Krajčího v interpretácii košických filharmonikov. Skladateľa pri tvorbe tohto diela inšpirovalo práve pôsobenie svätých Konštantína a Metoda na našom území.

Druhýkrát ma zamrzelo, keď v piatok vrcholil iný festival – mládežníckych orchestrov a zborov Šengenský poludník. V Kostole premonštrátov odznelo veľkolepé Verdiho Requiem. Nazdávam sa, že niečo podobné ešte na niektorom z našich veľkých matičných festivaloch chýba. Namiesto tých, v úvode spomínaných „populárnych desmodov“ a iných podobných kapiel.

Úvodný deň festivalu patril aj detskému speváckemu zboru Milka Stoeva z Bulharska.

Predseda MS M. Tkáč, predseda KSK Z. Trebuľa a podpredseda NR SR Ján Figeľ v Močaranoch.

Detský divák si prišiel na svoje najmä vďaka pouličným divadelným predstaveniam.

Multimediálna inscenácia Otváranie pečatí prepojila žánrovo rozdielne umelecké smery.

REFLEXIA

Sme súčasníci i účastníci veľkých výročí, ktoré od úsvitov zásadne formovali kultúrne dejiny slovenského národa, žijúceho medzi Dunajom a Tatrami, tu na tomto kúsku zeme, dedovizni a otcovizni. V týchto dňoch na mnohých miestach na Slovensku i v celej kresťanskej Európe vrcholia na rozličných úrovniach početné slávnostné podujatia, pripomínajúce pamiatku 1 150. výročia príchodu solúnskych bratov Konštantína Filozofa a Metoda Učiteľa na Veľkú Moravu, ktorý tak osudovo pozitívne zasahuje našu i širšiu slovenskú minulosť, prítomnosť a aj budúcnosť. Cyril a Metod nielen šírili a upevňovali christianizačný proces, ale prostredníctvom neho doniesli medzi našich predkov i svetlo vzdelanosti, žiariace do dnešných dní i do zajtrajškov budúcich generácií.

Cyrilo-metodská misia sa postupne časom v slovenských i slovanských kultúrnych reláciách transformovala na tradície, na ktorých sa budovalo kresťanské, no tiež národné a štátne povedomie i postavenie Slovákov aj ďalších slovanských národov strednej, južnej a východnej Európy, preto ne-

vaním sa cyrilo-metodského kultu do kontextu našej kultúry, bez čoho sa v nej – metaforicky povedané – už ani lístok nepohol. Ani samotné založenie Matice slovenskej 4. augusta 1863 v Turčianskom Svätom Martine, čo sa zhodou viacerých priaznivých okolností vedome udialo pred 150 rokmi

Dve výročia a dnešok

čudo, že obaja svätci sú opodstatnené jej všeobecne akceptovanými duchovnými spolupatrónmi.

V januári tohto roku sme si pripomenuli ďalšie významné jubileum, 200 rokov od smrti Antona Bernoláka, prvého kodifikátora spisovnej slovenčiny a iniciátora mohutnej explózie trojgeneračného bernolákovského hnutia, ktoré začalo prvú fázu slovenského národného obrodzenia a zjednotenia, s definitívnym etablo-

vaním sa cyrilo-metodského kultu do lokálnych kultúrnych mítingov až po veľké, okázalé národné zhromaždenia (Košice, Nitra, Devín). Pripomíname si na nich skutočne rozhodujúce milníky a osnovné osobnosti našej kultúry, ktoré položili a pred 1 150 rokmi začali svätí bratia Cyril a Metod, pokračovali v nich najväčší ducho-

via Slovenska – Anton Bernolák, Ján Hollý a bernolákovci, štúrovci a hurbanovci, memorandisti, Štefan Moyses a matičiari, Pavol Országh Hviezdoslav, Jozef Škultéty, Štefan Krčméry, Jozef Ciger Hronský...

Dňa 7. júla 2013 sa skončilo štvordňové Svetové stretnutie Slovákov v Košiciach ako udalosť nesúca sa, samozrejme, v znamení cyrilo-metodského a matičného výročia. V dňoch 1. - 4. augusta 2013 sa pri prí-

ležitosti 150. výročia založenia Matice slovenskej pod záštitou predsedu vlády Slovenskej republiky Roberta Fica uskutočnila Národné matičné slávnosti v Martine. Účastníci tejto udalosti a ďalších ústredných a regionálnych spomienkových akcií, vedení kolektívnym i individuálnym imperatívom národného a matičného povedomia, sa stávajú oduševnenými nositeľmi i podporovateľmi týchto pohybov venovaných pamiatke a pocte Cyrilovi, Metodovi aj Matici, našej starobylej i modernej histórii a kultúre, jej ťažiskovým udalostiam, postavám a inštitúciám, vedúcim v konečnom dôsledku k upevňovaniu slovenskej štátnosti. V dnešnej dobe tzv. postmodernej je jedine cyrilo-metodská a matičná tradícia zárukou zachovania kresťanských a národných princípov existencie slovenského národa.

Pavol PARENÍČKA

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Nuž, je to tak

Svet, i Slovensko je akoby na šikmej ploche. Takto to nejak odznelo na trenčianskom letisku, na festivale, ktorý má veľkú mediálnu podporu. Ak ide o Slovensko, to „akoby“ platí bez výnimky. Na zlost' mocných, ktorí robia všetko preto, aby to so svetom išlo dolu kopcom, aby to bolo „čím šikmejšie“, na Slovensku – okrem Bratislavy a stáde širených médií – je tej „šikminy“ ešte stále veľa. Viacerí ľudia nepozerajú televíziu (a to, aby bolo jasno, ani jednu z centrálnych), tešia sa z folklórnych festivalov na tej najvyššej i na miestnej úrovni, chodia do kostolov, aj do krčiem – ak zvýšia nejaké ceny. Chuť sa stretávať a pripomínať si veľké chvíle i veľké osobnosti nášho národa ešte stále nevymizla. A vyrastajú s ňou aj naši generační pokračovatelia.

Viďno to aj teraz, keď po celoštátnych oslavách pokračujú oslavy po celom Slovensku. A to napriek chudobe, ktorú zakusujeme naozaj intenzívne. Až tak, že na niektorých miestach matičiari upustili toho roku aj od tradičných vatier zvrchovanosti – nie sú peniaze. A ak sú, treba ich na iné. Petružalski matičiari namiesto vatry chcú zájsť do Zalaváru a potešiť sa pohľadom na súsošie sv. Cyrila a Metoda. Keďže v našom hlavnom meste... toho roku súsošie sv. Cyrila, Metoda a Gorazda neodhalíme. Vatru zvrchovanosti však už po dvadsaťjedenkrát zapália túto sobotu v Cejkove na východe Slovenska. A výročie solúnskych bratov, ale aj 150 rokov Matice slovenskej a vyhlásenia zvrchovanosti Slovenska pred dvadsaťjeden rokmi si pripomenú v Lučenci. V tomto našom južnom meste sa darí spolupráci Matice s mestom i miestnou štátnou správou.

Náš ľud je múdry. Mocní sveta i nášho Slovenska, jeho mediálni správcovia si to hádam všimnú. Možno ich už čoskoro ani nebude treba. Na našich podujatiach čoraz častejšie vidieť regionálne te-

Namiesto tvaru Sloven sa tendenčne presadzovala podoba Slovien Stále aktuálny duch Byzantskej misie

I. ČASŤ

Juraj CHOVAN REHÁK

Bibliofilské vydanie Turčányho prekladu Konštantínovho Proglasu, grandiózneho literárneho predsvetu k štyrom evanjeliám, ktoré tak isto, ako i sám Proglas uzreli svetlo sveta v polovici 9. storočia ako chleby prvotín v novo kodifikovanom literárnom odevu, totiž okrem vtedy existujúcich literárnych jazykov – hebrejčiny, gréčtiny a latinčiny, aj v jazyku Slovanov. Ale tento významný edičný počin je vlastne iba štýlistickým pretlmočením už existujúceho prekladu z pôvodného, staroslovenského jazyka, a to z pera jazykovedca a profesora Eugena Paulinyho.

Tieto evanjeliá tvorili totiž základ bhoslužobných textov, ktoré naši solúnski misionári preložili do nimi nového a udivujúco dokonale konštituovaného literárneho jazyka. Práve táto skutočnosť nám napovedá, že tento nový literárny jazyk jeho kodifikátori nezostavovali len ako napochyto pripravovanú misijnú pomôcku, lebo tu sa predstavilo svetu zrejme oveľa dlhodobejšie a najmä lingvisticky veľmi precízne zostavované dielo. A toto samo osebe by si zaslúžilo ešte stále zvláštnu pozornosť a my v tejto prevažne jubilejne ladenej eseji nemôžeme tomu venovať náležitú pozornosť. Toto, pravda, už dávnejšie bibliofilské vydanie treba oceniť ako chvályhodný počin pre našu súčasnosť, čo teraz vhodne zapadá i do jubilejných osláv 1 150. výročia príchodu svätých solúnskych bratov k našim slovenským predkom na Veľkú Moravu. Lenže už prvé radostné zhladnutie tohto vydania vyvolalo v nás nemalé sklamanie, keď meno našich slovenských predkov, Slovenov, sa aj v tomto vydaní ešte stále špekulatívne prekrúca jeho vecne deštruktívnu a ideovo tendenčnú podobou – Slovienu. Hovorí sa, že túto ideovo modifikovanú podobu mena Sloveni sa podarilo dostať do českého povedomia (a následne i do nášho slovenského) literárnemu historikovi a folkloristovi Jiřímu Polívkovi. Lenže nebol to len Jiří Polívka. V tomto smere totiž tu ešte veľmi aktívne a systematicky pôsobilo široko rozvetvené české nacionalistické úsilie zbaviť Slovákov svojho historického povedomia zastieraním všetkého, čo by toto povedomie mohlo v nich udržiavať a živiť – a postupne takto pripravovať ich asimiláciu.

Preto namiesto náležitého tvaru Sloven sa tendenčne presadzovala podoba Slovien, čo ušlo pozornosti i našim starším slovenským jazykovedcom, keďže boli prevažne odchovcami pražskej lingvistickej školy.

Išlo teda o vyložene vierolomnú akciu, lebo v čase príchodu byzantskej misie k našim slovenským predkom meno Sloven sa už nevnímal ako tradičné pomenovanie všetkých Slovanov, teda sémanticky prestalo platiť ako všeobecné apelatívum a stalo sa vlastným menom našich slovenských predkov.

Takto sa tejto lingvistickej „obezičke“ na dlhý čas darilo znemožniť v našej

historickej spisbe používanie náležitých derivácií od mena Sloven (slovenský, –á, –é), čo bolo pre českú nacionalistickú politiku 19. storočia vecou zásadne nepríateľnou a neskôr, najmä po vzniku hegemonisticky unitárneho Československa, už aj politicky stroho prenasledovanou. Lebo Slováci sa teda mali rozplynúť do českého éteru pod novo presadzovaným a všeobecne forsírovaným apelatívom Slovienov, a preto ešte i v našej nedávnej historickej spisbe sotvako mal odvahu ignorovať takto politicky pretláčaný, ale zároveň aj kvázi odborne apostrofovaný atribút sloviensky, ak by ho chcel podľa správnosti nahradiť historicky náležitým tvarom slovenský! A zrejme v týchto intenciách bujnela aj odvaha dávať takto ponímanej unitárnosti česko-slovenského štátu i tomu zodpovedajúce pomenovanie, ako sa to stalo na niektorých, nedočkavo zverejnených mapkách, ktoré od AŠU až po Užhorod mali označené Čechy!

Lebo takto obidva naše susedné národy, teda nielen Česi, ale i Maďari, v zastúpení svojich pomýlených politikov usilovali sa presvedčiť okolitý svet, ba i nás samých, že Slováci nie sú historickým národom, ale iba neskorším útvarom istého spoločenského povedomia, ktoré sa formovalo až v 15. storočí, a to dokonca pod vplyvom husitov! Slovákov dlho vraj ani nebolo, ba podľa historika Václava Chaloupeckého i náš národné autentický Liptov údajne „byl liduprázdni“!

Preto treba, aby sme si boli stále vedomí aj toho fyzikálneho poznatku, že ako kvapka vody je schopná sústavným padaním vyhlbiť jamku i do skaly (quia gutta cavat lapidem saepe cadendo), tak aj hláskoslovne, a vytrvalá špekulácia s etnonymom Slovien tiež spôsobila v našom kultúrnom povedomí značnú eróziu. Lenže v našom, dnes už i národnopoliticky oslobodenom veku táto tendenčná manipulácia a vedecky nepodložené prekrúcanie mena našich predkov by už nemalo mať miesta v serióznej historickej spisbe, ako je to, žiaľ, ešte stále a hneď v druhej slohe štvrtého verša tohto a tu citovaného Proglasu! (A preto čujte, čujte toto Slovienu.) Nuž a že sa toto objavilo v čase, keď aj za predchádzajúce storočie na túto tému oznelo veľa možností poučenia, je táto vec azda už priam tragická.

Dovolíme si teda pripomenúť najmä

to, ako sa na túto tému už jasne vyslovil náš vysoko erudovaný historik archeológ Pavol Jozef Šafárik, ktorý v liste básnikovi Jánovi Kollárovi v máji roku 1827 napísal: „Na tom jediném slovu – slovenský, slovenské, Slovensko (a právom tu môžeme ešte doložiť i to nemenej podstatné slovo: Slovenka) – visí celá starožitnosť nášho kmeňa.“

Lebo i meno Slovenka bolo veľmi silne zviazané s jazykovým povedomím našich predkov. Preto si toto meno nikto nedovolil pretvoriť do podoby Slovienka. Odjakživa tu bola len Slovenka a do slovenského jazykového povedomia bolo toto meno tak hlboko vvrastené, že na jeho pozadí sa v podvedomí celkom prirodzene mohla pociťovať aj jeho maskulinová podoba.

Sú totiž indicie, že nemožno a priori vylúčiť, keď v silnej spoločenskej receptii a podvedomej percepcii mena Slovenka mohlo práve pod jeho vplyvom vzniknúť aj etnonym Slováč, a to ešte v čase, keď u nás prebiehal či doznieval proces denazalizácie (t. j. zánik nosoviek a ich premena na príslušné samohlásky, resp. dvojhlásky). Nosovky boli v tom čase v slovanských jazykoch a nárečiach všeobecne známym a existujúcim fenoménom a graficky sa dajú znázorniť hláskami v podobe -eN-.

Špecifický proces utvárania podoby mena Slováč mohol sa teda udiť podľa schémy: Slovenka>SloveNk > Slováč.

Vznik mena Slováč mohol byť teda úplne analogický s jazykovedne dokázateľným utvorením mena Václav, ktoré sa tiež mohlo utvoriť v procese denazalizácie. Pôvodná podoba slovanského mena Václav bola totiž Venceslav a v historickom jazykovom povedomí spojenie hlások -en- sa vnímalo ako nosovka eN. Aj táto premena sa potom uskutočnila podľa schémy: VeNceslav > Václav.

Na vznik takejto podoby mena Václav upozornil už prof. Eugen Pauliny vo svojej povestnej Fonológii. Do latinčiny sa toto meno prebralo ešte v jeho pôvodnej podobe ako Venceslavus, teda s nosovkou, a tak nám latinčina podobu tohto mena dodnes aj uchovala. Lenže zánik nosoviek zároveň sprevádzala aj ich vokalicická náhrada a jednou z nich, ako sa to uplatnilo aj v prípade mien Slováč a Václav, bola dlhá samohláčka -á-.

(Dokončenie v budúcom čísle)

PRIPOMÍNAME SI

20. júla

– dvadsať rokov, čo umrel významný slovenský veterinárny lekár a anatóm MVDr. Peter Popesko (1925 – 1993)

– pred pätnástimi rokmi príváľové dažde natoľko zdvihli hladinu potoka Svinka v Jarovnici, že voda vážne poškodila mnohé domy a zmiela celú rómsku osadu; katastrofálna povodeň si vyžiadala 47 životov

21. júla

– pred 250 (1763) rokmi vznikol na Slovensku prvý veľký sirotinec v Tomášikove v kaštieli grófa Františka Esterháziho

– v roku 1903 podal významný slovenský právnik, prvý predseda spolku slovenských vysokoškolákov v Prahe František Kabina žiadosť uhorskej vláde na obnovenie činnosti Matice slovenskej a vyzval bývalých matičiarov na aktivitu; ohlas bol veľký, ale vláda žiadosť zamietla, 110. výročie

– 130 rokov, čo sa narodil Jozef Országh, publicista, od roku 1919 župan Trenčiansko-zvolensko-hontianskej župy, potom Považskej veľžupy a od roku 1931 prezident Slovenskej krajiny (1883 – 1949)

– pred 30 rokmi ruská stanica Vostok namerala najnižšiu teplotu na Zemi: v Antarktíde blízko stanice bolo 21. júla 1983 mínus 89,2 st. C

22. júla

– pred 20 rokmi zomrel básnik Pavel Koyš (1932 – 1993), ktorý začal ako redaktor denníka Smena, neskôr bol šéfredaktorom jeho vydavateľstva, riaditeľom Slovenského filmu, námestníkom ministra kultúry a po smrti Miroslava Válka začas aj ministrom do novembra 1989

23. júla

– v roku 1848 poverila uhorská vláda Ľudovíta Košúta, ktorý bol v danom čase ministrom financií, zavedením vlastnej meny, ten vyzval všetkých občanov Uhorska, aby formou pôžičky sa poskladali na sumu, ktorá by umožnila vznik vlastnej meny nezávislej od Viedne, dobrovoľná pôžička sa na mnohých miestach zmenila na vymáhanie, 165. výročie

24. júla

– pred 165 rokmi sa narodil známy slovenský advokát a historik Július Botto (1848 – 1926), bývalý študent slovenského gymnázia v Revúcej, kde začas aj učil, v Slovenských pohľadoch uverejňoval štúdie z našich dejín a životopis významných Slovákov (Matúš Čák, Janko Francisci, Jonáš Záborský atď.); najcenejšími jeho dielami sú však viacvzťahové diela Slováci – vývin ich národného povedomia a Dejiny Matice slovenskej

25. júla

– francúzska vláda v roku 1918, ešte pred vznikom ČSR, vymenovala za veliteľa česko-slovenských légii v Rusku generála Janina, bola to aj predzvesť, že západné mocnosti uznajú po vojne samostatný štát Čechov a Slovákov, 95. výročie

26. júla

– pred 185 rokmi (1828) na petržalskom brehu Dunaja otvorili drevené divadlo, predchodcu budúcej Arény

(jč)

OPATROVATELKA PRE KLIENTOV V RAKÚSKU

Ponúkame pracovnú pozíciu pre zdravotné sestry a opatrovatelky s licenciou alebo s ukončeným stredoškolským vzdelaním s maturitou pre náročných klientov v Rakúsku. Hľadáme kvalifikované, komunikatívne a zodpovedné pracovné sily na opatrovanie 24 hodín denne. Práca vyžaduje ovládanie nemeckého jazyka. Výhodné finančné ohodnotenie. Svoje žiadosti a životopis posielajte na e-mail:

arkada-ela@gmx.com.

R - 2013034

POD ZÁŠTITOU PREDSEDU VLÁDY SR ROBERTA FICA

MARTIN 1. – 4. AUGUSTA 2013

pri príležitosti 150. výročia založenia Matice slovenskej

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač: Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Drahošlav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@sposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciamy. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.